

Міністерство освіти та науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Навчально-науковий інститут журналістики
Кафедра історії журналістики

Сидоренко Наталія

Фундаментальна фахова підготовка
Модуль 4. Історія журналістики

ТЕКСТИ ЛЕКЦІЙ

(галузь освіти 061 – Журналістика,
3 курс, ЖСК)

Київ – 2023

Сидоренко Н. М. Фундаментальна фахова підготовка. Модуль 4. Історія журналістики : тексти лекцій (галузь освіти 061 – Журналістика, 3 курс ЖСК. Київ, 2023. 70 с.

Рецензент: **Пристапенко Т. О.**, канд. іст. наук, професор, завідувач кафедри періодичної преси Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Схвалено на засіданні кафедри історії журналістики
Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 11 від 5 квітня 2023 р.

© Сидоренко Н. М., 2023

© ННІЖ, 2023

Вступ

Модуль 4 у комплексній дисципліні «Фундаментальна фахова підготовка» присвячений історії журналістики. За навчальним планом це 5 лекцій і 5 семінарів.

Тематика лекцій стосується сутнісних питань журналістики – свободи слова й осмислення загальнолюдських цінностей: добра і зла, протистояння миру й справедливості війсьній агресії та прагненню підкорювати і загарбувати. У цих протиставленнях завжди слово мало вагу духовної зброї, що здатна захищати, обороняти, реконструювати, попереджати про загрози, емоційно насичувати наш розум і підживлювати пам'ять.

Літопис минулого й сьогодення теж значною мірою творять журналісти, есеїсти, колумністи, блогери, публіцисти, письменники, серед яких і військові кореспонденти – бійці обох фронтів: де воює зброя і де виконується професійний / творчий обов'язок.

Лекційні заняття відбувались у формі презентацій, тому й структура цих текстів має дещо «кадрову» побудову, в якій подано фото письменників і журналістів, обкладинки їхніх книг (використано відкриті електронні джерела), цитати з творів чи анотацій нових книг, що з'явилися у видавництвах України впродовж 2022–2023 років і в різних жанрах відображають події останнього часу.

У фактах минулого і сьогодення часто простежуються спільні витоки й незасвоєні уроки. Як наголосив український історик В. В'ятрович: «Конфлікти минулого не вирішити грою в мовчанку». Щоб не «переписувати» історію, кожен день, день за днем варто об'єктивно й чесно фіксувати. Це вдається багатьом публіцистам: позавчора, вчора, сьогодні й завтра. Журналістський контекст взаємодії мозаїчних фактів різних часів – предмет роздумів, дискусій, вивчення студентів, які здобувають журналістський фах.

Теми 1–2.

Репресії українського слова крізь призму історії журналістики

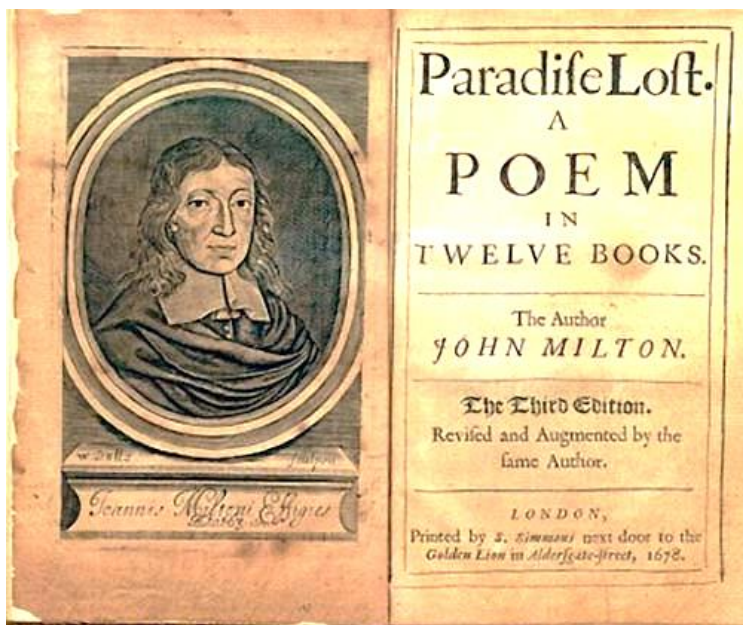
Українську мову обмежували, забороняли, відміняли, зводили до послідовного лінгвоциду впродовж останніх трьох століть. Це відбувалося офіційно – у вигляді циркулярів, указів, законів, а також неофіційно – листів, телеграм і домовленостей офіційних осіб тих держав, які владно контролювали українські території.

Утиски відбувалися фактично з боку всіх держав, які в той чи інший час володіли тими чи іншими землями України – росії, Польщі, Австро-Угорщини, Румунії. Таким чином, відбувалися процеси русифікації, полонізації, мадяризації, румунізації.

Найбільше переслідувань зазнало українське слово в межах російської імперії з початку XVIII ст., а також із встановленням радянської влади і створенням срср, тобто до проголошення Української незалежної держави 24 серпня 1991 р.

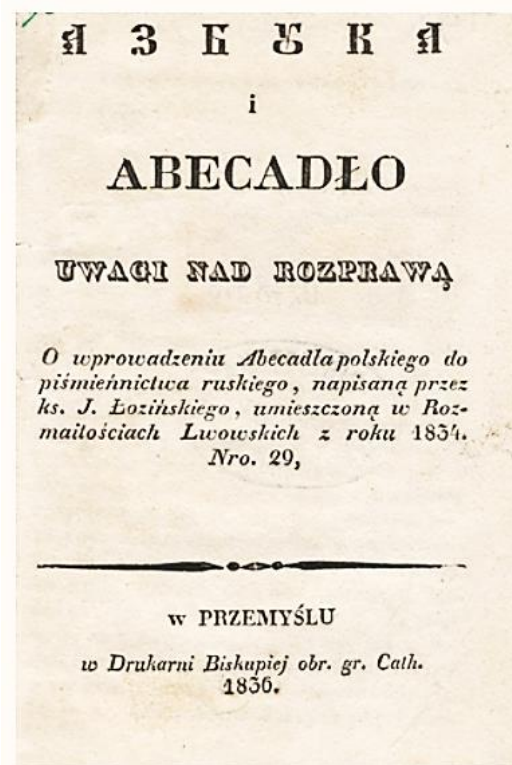
Мається на увазі не тільки боротьба з мовою, а й з українським народом, який володів рідною мовою. Наступ на слово відбувався в різних площинах: відсутність свободи видавничої діяльності – заборона

видання книг, зокрема підручників для шкіл та університетів, заборона створювати українськомовні часописи; нехтування демократичним громадянським правом – свободою слова; наявність різних форм цензури, що зокрема реалізувалися і в ХХІ ст. («темники», «джинса», фейки, маніпулювання).



Ще у 1644 р. англійський письменник і громадський

діяч Джон Мілтон виступив із промовою про свободу слова. В його трактаті «Ареопагітика» є висловлювання, які досі не втратили своєї суті: «Людина від природи вільна...», «Свобода – годувальниця всіх талантів», «Найвища із свобод – свобода знати, свобода висловлювати свої думки і свобода судити по своїй совісті», будь-яка постанова про цензуру приречена стати «мачухою для істини».

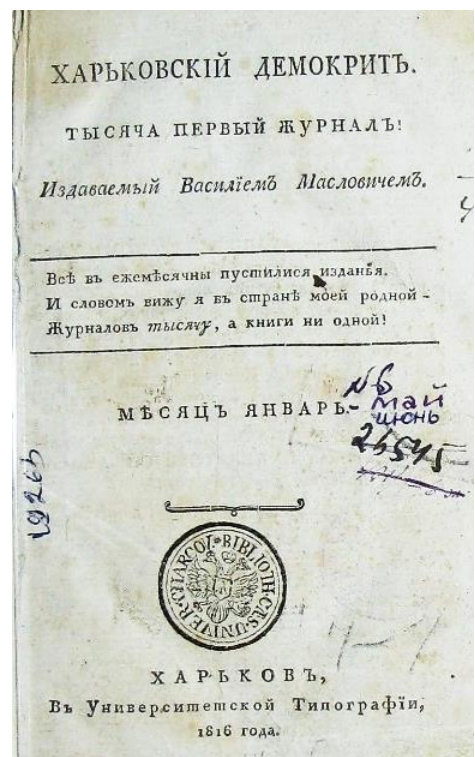


Літопис заборон українського друку простежується від наказу Петра I 1720 р. (хоча були вже подібні факти) заборонити книгодрукування українською мовою і вилучити українські тексти з церковних книг. 1763 р. Катерина II заборонила викладати українською мовою в Києво-Могилянській академії.

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. подібні процеси відбуваються на Галичині, коли польські намісники всіляко намагалися обмежити права місцевого українського населення (закривалися школи з рідною мовою викладання, польську мову впроваджено в усіх школах Західної України). Відбувається так звана духовна війна під

гаслом «Азбука чи Abecadlo?». До латинізації закликали не тільки на Галичині; певні спроби були здійснені міністерством віросповідань та наук Австро-Угорщини в Східній Галичині та Буковині, щоб замінити українську кириличну азбуку латинською. Така мовна політика призвела до того, що більшість часописів на українських територіях, що входили до складу Габсбурзької монархії, видавались у XVIII – на початку XIX ст. французькою, польською, німецькою мовами.

У сусідній імперії преса здебільшого використовувала російську мову (на початку XIX ст. – «Харьковский еженедельник», «Харьковский Демокрит», «Киевские объявления» та ін.; в Одесі перше





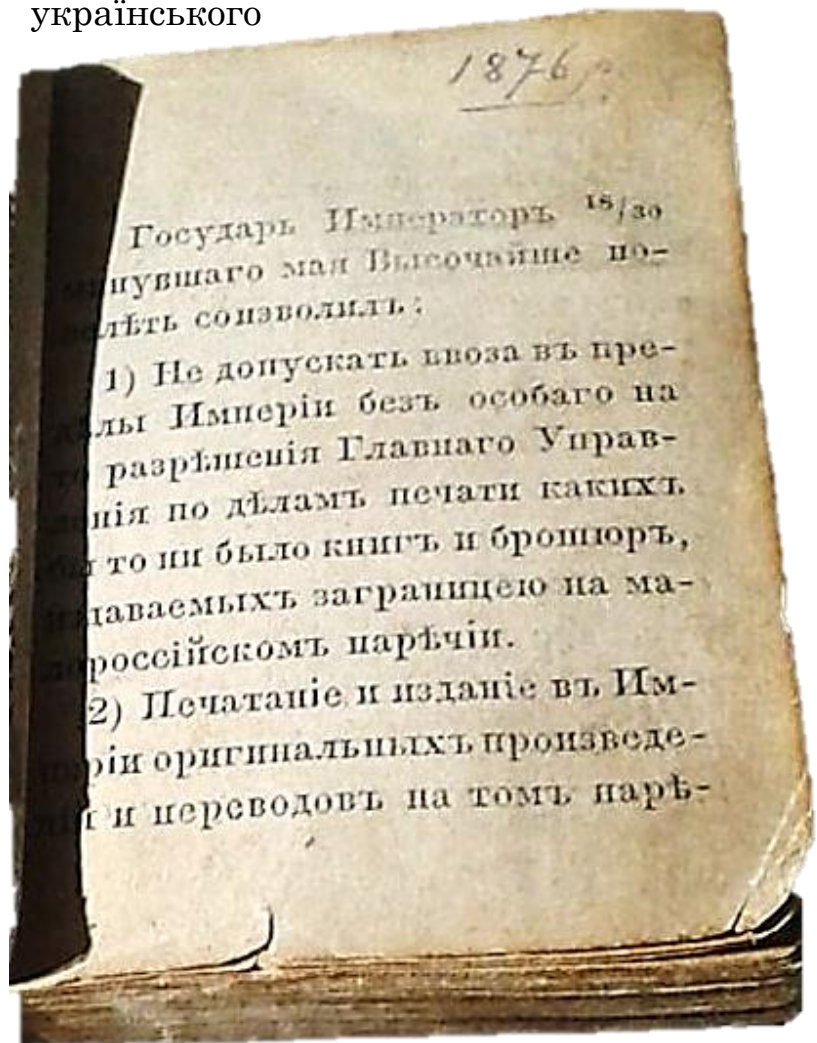
періодичне видання вийшло в світ французькою мовою – «Journal d'Odessa» 1827 р.). Валуєвський циркуляр 1863 р. (циркуляр міністра внутрішніх справ П. Валуєва Київському, Московському і Петербурзькому

цензурним комітетам від 18 липня 1863 р.) заперечував загалом існування малоросійської мови («не було, нема і бути не може!»), сповільнив розвиток українського

книго- і пресодрукування, адже упродовж другої половини XIX ст. у межах російської імперії, на Наддніпрянській Україні, в світ не вийшло жодного періодичного видання цілком українською мовою (двомовними були журнал «Основа» у Петербурзі,

«Черниговский листок» Л. Глібова, науковий місячник «Киевская старина»). 1870 р. міністр освіти росії граф Д. Толстой дав роз'яснення про те, що «кінцевою метою всіх іногородців незаперечно

має бути обрусіння». Подібна доля готувалася й українцям – невизнання мови (а відтак – історії, літератури, культури, народу) мало призвести до повної асиміляції. Ці політичні фантазії виникли й стратегічно сформувалися не сьогодні, а принаймні 150 років тому...



Революційна «весна» європейських народів 1848 р. дала багатьом голос і силу, зокрема й відстоювати національні права, свободу слова. 15 травня 1848 р. вийшов у світ перший номер української (за мовою і змістом) газети «Зоря Галицька», що опублікувала своєрідний маніфест – відозву Головної Руської Ради до західноукраїнського населення, висловлюючи солідарність із усім українським народом: «Ми, русини галицькі, належимо до великого руського народу, котрий одним говорить язиком і 15 мільйонів виносить, із котрого півтретя мільйони на землю галицьку замешкує. Той народ був колись самодільний, рівнявся в славі найможнішим народам Європи, мав свій письменний язик, свої власні устами, своїх власних князів; одним словом, був у добробуті, заможним і сильним».

Тут прозвучав також заклик до спільної дії: «... Вставайте ж, браття, вставайте з довгого сну вашого, бо вже час! Вставайте, але не до завади і незгоди! Но двигнімся разом, щоби піднести народність нашу і забезпечити дані нам свободи. Пожиткуймо з тої спосібності, абисьмо не покрилися ганьбою перед світом і не стягнули на себе нарікання поколінь наступних. Поступаймо з другими народами в любові і згоді. Будьмо тим, чим бути можемо і повиннісь-мо, будьмо народом!».

Від появи «Зорі Галицької» у Львові українська преса на Західній Україні поступово нарощувала свою національно-політичну й духовно-культурну потужність, зростали кількісні показники нових газет і журналів, розширювалися географічні й тематичні діапазони, все більше нових публіцистів обстоювали українські ідеї й ідеали. Українські письменники з Наддніпрянщини знаходили на Галичині трибуну для своїх літературних творів. Українські книги й преса долали кордони двох держав і потрапляли до рук інтелігенції у Києві, Полтаві, Харкові, Катеринославі. Це стало однією з причин наступного кроку до придушення українського слова.

18 (30) травня 1876 р. у німецькому курортному містечку Емс (Бад-Емс) російський імператор Олександр II підписав розпорядження, спрямоване на «витіснення української мови з культурної сфери». Для



багатомільйонного народу заборонено було використовувати рідну мову в церкві й театрі; друкувати книги та пресу українською мовою, а також ввозити українськомовну продукцію з-за кордону; ставити вистави, співати пісні, друкувати тексти українських пісень під нотами.

Одна за одною з'являлися «доповнюючі» заборонні приписи: 1881 р. – заборона викладати в народних школах та виголошувати церковні проповіді українською мовою; 1884 – заборона використовувати українську мову в офіційних установах і здійснювати хрещення українськими іменами; 1892 – заборона перекладати книжки з російської мови українською; 1895 – заборона Головного управління у справах друку видавати українські книжки для дітей. На початку XX ст., у 1914 р., заборонено відзначати 100-ліття народного поета Тараса Шевченка.

Перша світова війна поставила нові обмеження для українського слова не тільки в межах російської імперії, а й поза її кордонами. Введення воєнного стану в країні означало також припинення видання українських часописів на Наддніпрянщині (закрито «Радугу», «Літературно-науковий вістник», «Українську хату», «Маяк», «Дзвін», «Світло», «Сяйво» та інші часописи в Києві; Олені Пчілці вдалося врятувати лише «Рідний край», редакцію якого вона перенесла до Гадяча на Полтавщині й почала видавати його «ярижкою»). Коли ж восени 1914 р. російські війська окупували Галичину, то й там вони спробували призупинити українське життя й русифікувати край.

Національно-політичні перипетії 20–30-х рр. XX ст. не полегшили долю українського народу та його рідної мови: Річ Посполита диктувала свої правила, зокрема й мовні, на Галичині й Волині, а Румунія вдалася до чергового етапу румунізації освіти й видавничої діяльності. Після нетривалого етапу українізації, що відбувалася в загальному потоці політики коренізації в срср (1920-і – початок 1930-х рр.), та позитивних ознак національного відродження, відбувся черговий перехід до загальної русифікації. Так, у грудні 1932 р. телеграма за підписами Сталіна й Молотова була надіслана цк кп(б)У, місцевим партійним і радянським органам про «зупинення українізації». Почалися «політичні чистки», перехід видавничої та освітньої діяльності на російську мову. Згодом – арешти, суди, ув'язнення, заслання, розстріли, знищення еліти нації.

Наступні кроки радянської влади не були на користь багатьом народам, які мешкали в срср – з'являються однотипні постанови: «Про обов'язкове вивчення російської мови в школах національних республік і областей» (1938), у 1978 і 1983 рр. – про вдосконалення і вивчення

російської мови. У 1974 р. вийшла постанова ЦК КПРС до 50-річчя заснування СРСР, де вперше проголошено створення «нової історичної спільноти – радянського народу», офіційно взято курс на денаціоналізацію. У 1989 р. закріплено статус російської мови як загальнодержавної.

У 50–80-і рр. ХХ ст. посилюється спротив офіційній політиці КПРС. Кілька поколінь дисидентів, інакодумців, опозиціонерів до радянської влади та ідеології намагалися прокласти шляхи до демократичного суспільства, встановити верховенство права й дотримання свобод людини (1954–1987 рр.).



Вячеслав Чорновіл

Серед випускників і колишніх студентів факультету журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка відоме ім'я Героя України, публіциста й політика, лідера Народного Руху України, редактора В. Чорновола (підпільний часопис «Український вісник», незалежна громадсько-політична газета «Час /

Time»), який активно виступав проти зросійщення та національної дискримінації.

Менш відомі – В. Січко (1956–1997) та С. Набока (1955–2003), які були виключені з лав студентів за антирадянську діяльність. Обидва вони народилися в Росії – у Магаданській області (син політв'язнів В. Січко, який завершив свій життєвий шлях у США) й Тулі (син журналістів С. Набока, який раптово помер під час службового відрядження до Вінниці). 1977 р. В. Січко був відрахований з університету за неуспішність, хоча приводом послужили статті «Чому мовчать радянські люди» та «Хрести на дорозі».



Сергій Набока

С. Набока відсторонений від навчального процесу в 1981 р. нібито за розповсюдження антирадянських листівок, написання наклепницьких віршів і статей (зокрема «Перспективи заповнення духовного вакууму радянського суспільства»).

Нелегкими виявилися для українських журналістів і часи перебудови та розвитку Української незалежної держави – боротьба за істину, чесні факти, відстоювання професійної гідності, виступи проти авантюристських і корупційних схем у політиці, економіці, освіті, науці тощо не припинялися. Інколи це була боротьба не на життя, а на смерть. Невипадково в третю п'ятницю вересня в Україні відзначається День пам'яті українських журналістів з метою вшанування тих, які загинули при виконанні своїх професійних обов'язків. Ця дата встановлена з ініціативи Національної спілки журналістів України у 2007 р.



Українські журналісти, які загинули, виконуючи професійні обов'язки

Джерело: <https://dn.gov.ua/news/16-veresnya-den-pamyati-ukrayinskih-zhurnalistiv-yaki-zagynuli-vikonuyuchi-svoyi-profesijni-obov'yazki>

Серед перших був випускник факультету журналістики КДУ (нині Київський національний університет імені Тараса Шевченка), тележурналіст Вадим Бойко (на фото – перший праворуч), народний депутат першого скликання. Він загинув 14 лютого 1992 р. – у квартирі стався вибух. Саме в той час журналіст розслідував, куди поділися гроші кпу після її заборони Президією Верховної Ради України.

В переліку – понад 100 імен українських журналістів. Поміж них – наш випускник Герой України В. Веремій (загинув 19 лютого 2014 р. у Києві; на фото – другий зліва в нижньому ряду). Варто згадати власного

кореспондента газети «Киевские ведомости» П. Шевченка (1997 р.), редактора газети «Вечерняя Одесса» Б. Дерев'янка (1997 р.), тележурналіста зі Слов'янська І. Александрова (1998 р.), засновника і головного редактора інтернет-видання «Українська правда» Г. Гонгадзе (2000 р.), одного з керівників цього ж видання П. Шеремета (2016), які цінували людську гідність і правдиве відображення фактів.

Ціла низка акцій у сфері українських медіа чи з їхнім залученням відбулась у нашій країні вже у ХХІ ст. Це й професійний опір адміністративному тиску на засоби масової інформації – «Україна без Кучми» (2000–2001 рр.) як репетиція майбутньої Помаранчевої революції; поширення «темників» (2001–2002 рр.) – неофіційних, закритих директив керівництва ЗМІ, з детальною інструкцією, *що і як* висвітлювати в новинах про політичні події (походить від назви документа – «тема тижня»); й відстоювання прозорих правил діяльності в українських медіа, як і захист професійних, соціальних і трудових прав на боротьбу з цензурою – завдяки створенню Київської незалежної медіапрофспілки (2002 р.). Керівниками цієї організації були послідовно А. Шевченко, Є. Соколов, Г. (Є.) Глібовицький, М. Скорик, Ю. Луканов (із 2008 р. і досі) та ін.; серед її членів два наші викладачі – професори В. Іванов та О. Чекмишев. Того ж 2002 р. з'явилася Незалежна медіапрофспілка України, очільниками якої були: Ю. Луканов, С. Штурхецький, І. Чайка (з 2016 р.).



У жовтні 2004 р. почалася журналістська «революція» – 25 журналістів «5 каналу» висловили протест проти тиску на їхню діяльність. Подібну заяву зробили журналісти каналів «Інтер», ICTV, «Новий», «Тоніс». У 2010 р. створено рух «Стоп цензурі!», до якого приєдналися 570 журналістів і 135 громадських організацій. У Міжнародному рейтингу свободи преси Україна за президенства В. Януковича посіла 131-е місце. Загострення цього протистояння між журналістами і владою відбулось у 2014 р., під час Революції гідності (Єврореволюції). Силова загроза журналістській діяльності стала реальністю: спортсмен із Білої Церкви В. Тітушка («тітушки» – збірна назва найманців, часто спортсменів, яких використовувала влада для перешкоджання діяльності опозиційних активістів) напав на журналістку О. Сніцарчук і фотокореспондента В. Соделя під час масових заходів 18 травня 2013 р. у центрі Києва; скоєно замах на журналістку Т. Чорновол; у центрі Києва вбито журналіста В. Веремія.

Після початку російської збройної агресії проти України та окупації Криму в лютому-березні 2014 р. відбулася «зачистка» українських і

проукраїнських медіа на півострові, на два з половиною роки був засуджений у Сімферополі український журналіст М. Семена. Репресій зазнали також кримськотатарські журналісти: під час мітингу 18 травня 2014 р. представники «сил самооборони» затримали кримськотатарського журналіста О. Пашаєва, його оператора, громадянина Туреччини Ч. Кізгіна та 7 інших осіб, працівників медіа; 27 січня 2015 р. співробітники фсб та слідчого комітету заблокували роботу єдиного кримськотатарського телеканалу АТР, було вилучено обладнання та документацію. Такі приклади не поодинокі.

Широкомасштабне вторгнення росії в Україну з 24 лютого 2022 р., що розпочалося після тривалого військового нароощування та визнання Росією своїх маріонеткових утворень (днр і лнр як «незалежних держав»), принесло нові втрати в українській та світовій медіасфері.

Звертаючись до українських громад у світі 2 березня 2022 р., Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба зазначив: «На карту поставлено майбутнє Європи та світу». Адміністрації різних країн, визнані керівники та аналітики міжнародних інституцій нині висловлюють свої думки і прогнози щодо умов і можливостей завершення цих «чорних днів», але здебільшого вони одностайні: ця війна – одна з «найбільших катастроф для всього континенту» (Борис Джонсон), репресивний режим путіна та холоднокривно розв'язана війна – це «людоненависництво. Це – порушення норм міжнародного права. Це нічим і ніким не може бути виправданим» (Олаф Шольц), «світ притягне Росію до відповідальності» (Джо Байден). Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію про визнання російського режиму терористичним (13 жовтня 2022 р.).

Важлива комунікаційна місія у налагодженні правдивого та достовірного інформування про політичні та воєнні події належить сучасним медіа. Сьогодні реальні факти про хроніку війни, об'єктивно-зважені голоси лідерів думок, невідретушовані світлини людського горя й героїзму присутні в пресі, на телебаченні й радіомовленні, в повідомленнях інформаційних агентств, онлайн-медіа і соціальних мережах. Межа між чесними новинами, всебічним розслідуванням, вираженими експертними оцінками і фейковою «декоративною» пропагандою стає очевидним барометром професійності в журналістиці.

Загиблі медійники – жертви широкомасштабної російської агресії в Україні

1. Шакіров Ділербек
2. Гуденко Ігор
3. Сакун Євгеній
4. Пущенко Сергій
5. Дудар Віктор
6. Лі Павло
7. Дєдов Віктор
8. Гайдар Оксана («Руда Пані»)
9. Рено Брент
10. Литкін Олександр
11. Левін Максим
12. Закжевські П'єр
13. Кувшинова Олександра
14. Якунін Олег
15. Гумянова Лілія
16. Коцуконь Олександр
17. Бауліна Оксана
18. Олійник Юрій
19. Заїковський Сергій
20. Котенко Денис
21. Харакоз Наталя
22. Кведаравічюс Монтас
23. Баль Євген
24. Нежиборець Роман
25. Замойський Зореслав
26. Глодан Валерія
27. Гирич Віра
28. Мединський Максим
29. Старинець Євген
30. Махов Олександр
31. Кіц Костянтин
32. Жук Роман
33. Дерех Віталій
34. Леклерк-Імхофф Фредерік
35. Чубашев Олексій
36. Даценко Володимир
37. Гуламов Карім
38. Рачок Микола
39. Юрченко Олексій



Олексій Юрченко

**оператор телеканалу «Прямий»,
офіцер ЗСУ, загинув
8 вересня 2022 року**

«Для нього війна тривала з 2014 року. Він завжди мав зібраним свій бойовий наплічник. 24 лютого вранці він прокинувся, взяв рюкзак і ще до сьомої ранку пішов захищати Батьківщину»

**Тетяна Юрченко,
дружина Олексія**



*За даними Офісу Генеральної
Прокуратури України,
Мінкульту та Національної спілки
журналістів України*

Цивільні журналісти, які загинули під час виконання професійних обов'язків:

- **Сакун Євгеній**, український фотокореспондент видання «LIVE» та кореспондент EFE, загинув у результаті ракетного обстрілу Київської телевежі 1 березня 2022 р.
- **Рено Брент Ентоні**, американський журналіст, колишній кореспондент «The New York Times», репортер «Time», документаліст, лауреат премії Пібоді, застрелений російськими солдатами на блокпосту в Ірпені 13 березня 2022 р.
- **Закжевскі П'єр**, ірландський фотожурналіст «Fox News», загинув 14 березня 2022 р. разом із Олександром Кувшиною, коли їхній автомобіль потрапив під обстріл у с. Горенка Київської області.
- **Кувшинова Олександра**, українська журналістка, фіксерка, продюсерка «Fox News», загинула 14 березня 2022 р. разом із П'єром Закжевскі, коли їхній автомобіль потрапив під обстріл у с. Горенка Київської області.
- **Бауліна Оксана**, російська журналістка видання «The Insider», активістка Фонду боротьби з корупцією Олексія Навального, загинула 23 березня 2022 р. під російським обстрілом Києва.
- **Левін Максим**, український фотожурналіст, кореспондент LB.ua та інших видань, зник безвісти 13 березня 2022 р., знайдений мертвим біля с. Гута-Межигірська Київської області 1 квітня 2022 р. Розслідування «Репортерів без кордонів» показало, що його катували і стратили.
- **Кведаравічюс Мантас**, литовський режисер та документаліст, убитий 2 квітня 2022 року під час спроби покинути місто Маріуполь, життя якого він документував упродовж багатьох років.
- **Леклерк-Імхофф Фредерік**, французький журналіст телеканалу BFMTV, загинув від осколкового поранення 30 травня 2022 р. унаслідок російського обстрілу, коли висвітлював евакуацію мирного населення із м. Северодонецьк (Луганщина).

Журналісти, які загинули не під час виконання професійних обов'язків:

- **Шакіров Ділербек**, український журналіст інформаційного щотижневика «Навколо тебе», член Благодійного фонду «Дім надії»,

розстріляний із автоматичної зброї 26 лютого 2022 р. у Зеленівці Херсонської області.

- **Гуденко Ігор**, український фотограф, відеоблогер, зник у Харкові 26 лютого 2022 р. під час обстрілу, його тіло знайдено 27 лютого 2022 р. Відповідно до висновку лікарів, його смерть не є насильницькою.

- **Лі Павло**, український актор, ведучий телеканалу «Дом», волонтер, загинув 6 березня 2022 р. в Ірпені Київської області під російським обстрілом під час евакуації людей.

- **Дедов Віктор**, український оператор телеканалу «Сігма», загинув 11 березня 2022 р. у Маріуполі внаслідок обстрілу будинку.

- **Гайдар Оксана** («Руда Пані»), українська журналістка, блогерка, загинула під час обстрілу російською артилерією села Шевченкове Броварського р-ну на Київщині між 11 і 12 березня 2022 р.

- **Гумянова Лілія**, українська журналістка, викладачка журналістики та завідувачка художнього відділу Лівобережного районного будинку дитячої та юнацької творчості, загинула 19 березня 2022 р. унаслідок російських обстрілів Маріуполя.

- **Харакоз Наталя**, українська журналістка, письменниця грецькою та російською мовами, загинула внаслідок російських бомбардувань Маріуполя 29 березня 2022 р.

- **Баль Євген**, український журналіст, письменник, ветеран радянського підводного флоту, волонтер, помер 2 квітня 2022 року після катувань від російських військових у Маріуполі.

- **Нежиборець Роман**, український медійник, відеоінженер чернігівського каналу «Дитинець», убитий в с. Ягідне біля Чернігова на початку квітня 2022 р.

- **Замойський Зореслав**, український журналіст видань «Громада Приірпіння» та «Інформаційний портал», його тіло з ознаками насильницької смерті знайшли 13 квітня 2022 р. у Бучі Київської області.

- **Глодан Валерія**, випускниця факультету журналістики Одеського національного університету ім. Мечникова, перебувала в декретній відпустці, загинула разом із матір'ю і 3-місячною донькою 23 квітня 2022 р. унаслідок ракетного обстрілу Одеси.

- **Гирич Віра**, українська журналістка, продюсерка «Радіо Свобода», загинула внаслідок російського обстрілу Києва 28 квітня 2022 р.

- **Даценко Володимир**, український громадський діяч, волонтер, військовослужбовець «Айдару», журналіст видання «Дорожній контроль Вінниця», загинув 14 липня 2022 р. під час ракетного обстрілу Вінниці.

Журналісти, які загинули під час військової служби:

- **Пущенко Сергій**, український художник, культуролог, журналіст, військовослужбовець, загинув 2 березня 2022 р. у бою в м. Васильків Київської області разом із побратимами з тероборони.

- **Дудар Віктор**, український військовий журналіст, борець 80-ої десантно-штурмової бригади, загинув 6 березня 2022 р. під час оборони міста Миколаїв.

- **Литкін Олександр**, український журналіст «КНК Медіа», загинув 13 березня в населеному пункті Романівка біля Ірпеня Київської області внаслідок російського обстрілу.

- **Якунін Олег**, український журналіст, редактор запорізького сайту misto.zp.ua, військовослужбовець, загинув 18 березня 2022 року.

- **Коцуко́нь Олександр**, український журналіст, працівник військової пресслужби, борець полку «Азов», студент кафедри журналістики, реклами та PR-технологій Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, загинув 22 березня 2022 р. під час оборони Маріуполя.

- **Олійник Юрій**, український оператор і фотограф 24 каналу, військовослужбовець, загинув 23 березня 2022 р. у боях біля Попасної Луганської області.

- **Заїковський Сергій**, український історик, перекладач, публіцист, військовослужбовець Збройних сил України, загинув 24 березня 2022 р. під Києвом.

- **Котенко Денис**, український журналіст, співробітник пресслужби Міністерства у справах ветеранів, загинув 24 березня 2022 р. у бою з російськими окупантами під Києвом.

- **Махов Олександр**, український журналіст телеканалів «Україна», «Україна24», «Дом», ветеран війни на Донбасі, військовослужбовець, загинув у бою поблизу Ізюма Харківської області 4 травня 2022 р.

- **Мединський Максим**, український журналіст, працівник пресслужби Міністерства інфраструктури України, лейтенант Збройних

сил України, загинув 29 квітня 2022 року біля Харкова внаслідок артилерійського обстрілу окупантів.

- **Старинець Євген**, український медійник, менеджер телерадіокомпанії «Суспільне Черкаси», фундатор «Суспільного» на Черкащині, загинув 30 квітня 2022 р. у бою за Попасну.

- **Кіц Костянтин**, український фотограф, відеооператор луцького каналу «Аверс», борець Збройних сил України, загинув на Донеччині 17 травня 2022 р. внаслідок артилерійського обстрілу.

- **Жук Роман**, український фотограф, відеограф із Мукачєвого, один із засновників волонтерського проекту «Chysto.de», військовослужбовець Збройних сил України, загинув 26 травня 2022 р.

- **Дерех Віталій**, український журналіст, кореспондент тернопільських видань, молодший сержант, командир протитанкового відділення 1 ОБрСпп ім. Івана Богуна Збройних сил України, загинув 28 травня 2022 р. біля м. Попасна Луганської обл. внаслідок авіаційного удару.

- **Чубашев Олексій**, український журналіст, воєн, загинув на фронті 10 червня 2022 р. під час оборони Сєвєродонецька. ний кореспондент, автор і ведучий програми для військових «Рєкрут. UA», ексєрєвник Армія FM

- **Гуламов Абдулкарім (Карім)**, український журналіст, телеведучий каналу M2, військовослужбовець, загинув 17 липня 2022 р., ймовірно, під обстрілом.

- **Рачок Микола**, український журналіст, автор матеріалів та редактор новин видання «InfoCar», загинув 21 липня 2022 року в бою з вагнерівцями.

- **Юрченко Олексій**, український журналіст, оператор телеканалу «Прямий», військовослужбовець ЗСУ, загинув 8 вересня 2022 р. під час звільнення Балаклії Харківської області.

Журналісти, які зникли без вісти або статус яких не підтверджено:

- **Чеповий Володимир**, український підприємець, журналіст і громадський діяч, засновник численних медіапроектів, шеф-редактор журналу «Бізнес». Із початком повномасштабної війни став добровольцем тероборони, Про його зникнення безвісти повідомлено 22 червня 2022 р.

- **Савоченко Олександр**, український журналіст, військовослужбовець, працював на СТБ, в інформагентстві «Франс Прес» та на «Суспільному». За непідтвердженими даними, загинув 26 липня 2022 р. у бою під Бахмутом (остаточної інформації щодо статусу загиблого або зниклого безвісти станом на 9.09.22 немає).

Теми 3–5

Слово як зброя в роки війни

Ці сюжети, про які хотіла б нагадати сьогодні, – не тільки про зброю, призначену охороняти і знищувати, не лише про слово, яке рятує і вбиває. Насамперед – про людину, яка володіє словом, що виконує різну місію, і про людину, яка тримає зброю в своїх руках чи керує нею, щоб відстоювати чи завойовувати.

Насамперед ці лекції про людей, для яких слово і зброя у XX і, на жаль, XXI століттях були невіддільні. Це літератори і кореспонденти різних країн світу – добровольці й мобілізовані, прозаїки й поети, фантасти й автори детективів, представники «втраченого покоління» і пацифісти...

XX століття

перша світова війна



28 липня 1914 р. Балкани. Австро-Угорська імперія оголосила війну Королівству Сербії.

1 серпня 1914 р. Східний фронт. Німецька імперія оголосила війну Російській імперії. Початок Першої Світової війни.

18 серпня – 21 вересня 1914 р. Східний фронт. Російські війська Південно-Західного фронту завдали поразки австро-угорській армії у Галицькій битві. 21 вересня фортеця Перемишль взята в облогу. Російські війська окупували Галичину.

11 листопада 1918 р. Капітуляція німецьких військ: припинення військових дій, здача Німецькою імперією сухопутного й морського озброєння, виведення військ із окупованих територій.

Технічне оснащення армій у Першій світовій війні (1914–1918)



Використання:

- безпроводної комунікації;
- куленепробивних машин;
- танків (із 1916 р.). Перші танки були виготовлені у Великій Британії і називалися *Little Willie* («Малюк Віллі») та його удосконалена версія – *Big Willie* («Здоровило Віллі»), наступний

був танк «Марк». Французький легкий танк мав назву Рено ФТ-17;

- аеропланів розвідки та перших бомбардувальників;
- субмарин – підводних човнів швидкого реагування;
- хімічної зброї (хлор, гірчичний газ, фосген, 1915). При використанні хлору одночасно загинуло 15 тис. людей. Гірчичний газ і фосген створювали паніку і викликали психоз.

УКРАЇНА у Другій світовій війні



В епіцентрі війни вже з вересня 1939 р.

Щонайменше 5,3 млн осіб, або кожен із шести мешканців України загинув

2,4 млн українців вивезено для примусової праці до Німеччини



Технічне оснащення армій у Другій світовій війні (1939–1945)

Використання:

- суперлітаків того часу – бомбардувальників (ІЛ-4, Су-2, Ту-2, «Дуглас», «Фарман», «Юнкерс», «Хенкель», «Міцубіші») й винищувачів (Бі-1, МіГ, «Фоккер», «Мессершмітт», «Боінг-П26»);
- балістичних ракет (Фау-2 розроблені німецьким конструктором Вернером фон Брауном. Застосовувались Німеччиною наприкінці Другої світової війни для ураження міст і великих об'єктів на теренах Великої Британії і Бельгії);
- флоту (авіаносці, крейсери, субмарини);
- танків (важких, крейсерських, піхотних). За версією канадського видання Hotcar.com, кращими в технічному відношенні танками Другої світової війни були: британські –

«Хрестоносець», «Комета» і «Черчилль», німецькі «Тигр» і «Пантера», американський «Шерман», радянський Т-34;

- реактивної артилерії (установка «Катюша» в сср, подібну зброю мала також Німеччина).

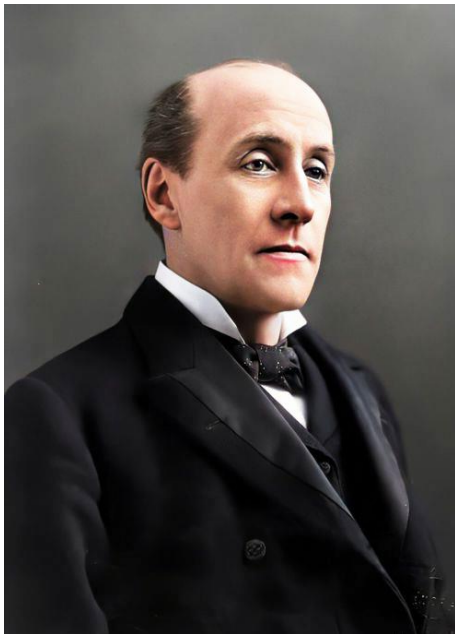


Перша світова війна (1914–1918)

Другого вересня 1914 року відомий письменник-фантаст Герберт Веллс, автор детективів про Шерлока Холмса – Артур Конан Дойл, письменник, філософ і публіцист Гілберт Кіт Честертон та ще 22 британські письменники зустрілися в одному з залів будинку Веллінгтона в Лондоні, неподалік від Букінгемських воріт. Відбулося засідання іменитих письменників, серед яких також Джон Голсуорсі, Гілберт Паркер, історики – Арнольд Джозеф Тойнбі (в майбутньому – один із розробників цивілізаційної теорії) і Джордж Тревельян. Британський уряд закликав впливових діячів культури й науки «взяти участь в організації та розробці спільних методів і принципів пропаганди».



Г. Честертон



Е. Гоуп



Г. Веллс

«Того незабутнього дня у вересні 1914 року сонце світило над нашими заплутаними роздумами так меланхолійно, що я ніколи цього не забуду», – розповідав згодом у листі письменник і драматург Ентоні Гоуп.

Це одна з небагатьох згадок, які залишилися про ту подію. Письменники погодились із пропозицією, адже чимало з них загалом поділяли ідеї, які мали транслювати.

Через кілька днів, 7 вересня 1914 року, були запрошені «люди пера», що формували громадську думку – власники і редактори авторитетних британських видань, журналісти і публіцисти. Підсумком цих двох зустрічей стала публікація в газетах Великої Британії заяви 53-х літераторів, які закликали до боротьби проти «спільного ворога Європи і людства». Тож «основний інтелектуальний потенціал пропаганди» складала гуманітарна інтелігенція всієї країни.

Не варто детально розповідати про публіцистику та белетристику, драматургію і фантастику, детективні історії та військові репортажі кожного з них. Але, безперечно, особливо надихнувся ідеологічно-патріотичною місією Артур Конан Дойл, який навіть намагався записатися в армію, хоча йому на той час виповнилося 55 років. Тож він пішов іншим шляхом – боротися словом, використовуючи журналістику. Уже з 8 серпня 1914 р. у лондонському виданні «The Times» почала друкуватися серія його листів на війсьну тему. Згодом ім'я військового кореспондента Конан Дойла з'явилося на шпальтах «Daily Chronicle» і «The



Конан Дойл

New York Times». Зокрема він згадував про злочини окупантів на території Франції і Бельгії, писав про інтенсивне бомбардування британськими повітряними силами Дюссельдорфа, Кельна, Франкфурта.

На шпальтах часопису «The Times» видатний британський письменник досить жорстко характеризував немилосердність німецьких військових. Він писав: «...Важко виробити лінію поведінки щодо червоношкірих індіанців європейського походження, які завдають тортур військовополоненим. Зрозуміло, що самі

ми не можемо подібним чином катувати німців, які знаходяться в нашому розпорядженні. З іншого боку, безглузді й заклики до добросердечності, бо середній німець має те саме поняття про шляхетність, що корова – про математику...» (1915.13 квітня).

Так працювала британська пропаганда, спрямовуючи свою еліту на підтримання патріотичного духу серед населення.

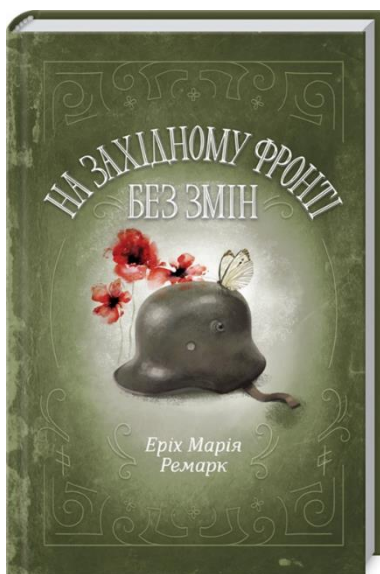
Олекса Кобець (Варавва) й Еріх Марія Ремарк,
«Щоденник полоненого»
і «На Західному фронті без змін»

Одного – мало знає навіть Україна,
інший – відомий у всьому світі.



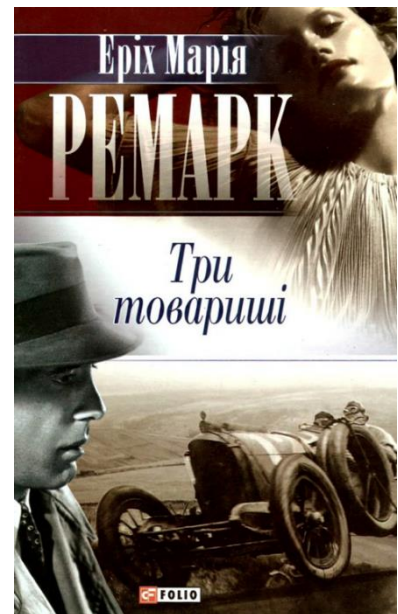
Еріх Марія Ремарк

(при народженні – Еріх Пауль Ремарк, 1898–1970, Німеччина – Швейцарія) – відомий німецький письменник.



На фронті Першої світової війни Ремарк не був добровольцем. У 1916 р. йому виповнилося 18, його мобілізували й відправили на західний фронт. Через чотири місяці він отримав важке поранення і після видужання залишився працювати у військовому госпіталі. Та навіть за короткий час, скуштувавши порошу воєнних перепитій, відчув на собі всю смертельну та безглузду атмосферу війни.

Е. М. Ремарк довго і наполегливо шукав себе в суспільстві та професії. Повернувся в католицьке училище, яке не встиг закінчити, але, пройшовши через втрати юнацьких ідеалів, смерть товаришів, поневіряння післявоєнних років, він не зміг стати покірним і спокійним. Випробовував себе у різних професіях: працював бібліотекарем, бізнесменом, редактором у журналі «Echo Continental», продавцем надгробків, органістом при каплиці в лікарні для божевільних.



За шість тижнів тридцятилітній літератор написав роман «На Західному фронті без змін». Книга була видана 1929 р. у Берліні, за рік розійшлася накладом у 1,5 млн примірників. У 1930 р. у Голівуді знято однойменний фільм про «втрачене покоління». Ремарка номінували на

Нобелівську премію, але він її не отримав, зважаючи на «політичну непогоду» в Німеччині. Гітлер примусово позбавив письменника громадянства, тож решту свого життя Ремарк провів у Швейцарії та США, на батьківщину не повернувся.

Еріх Марія РЕМАРК:

«Немає особливих причин стверджувати, що я пацифіст або проти війни. Я завжди думав, що всі люди повинні бути проти війни. Особливо ті, хто йде на війну. Але я ніколи не використовував у своїх книгах якусь закладену програму або якийсь заклик до дій. Я вважаю, що це шкодить художньому задуму книги. У моїй творчості завжди на першому плані людина, а не програма».



Олекса Варавва

*(псевдонім – Кобець; 1882–1967,
Україна – США) – український
письменник і журналіст.*

Народився в Шевченковому краї – на Канівщині. Друкувався в київській пресі: щоденнику «Рада», журналах «Дзвін», «Маяк», «Літературно-науковий вістник», 1913 р. опублікував поетичну збірку «Ряст».

Мобілізований в царську армію, воював на західному фронті, потрапив у полон, перебував в українському таборі військовополонених у Фрайштадті (Австрія). Писав поезію, прозу, вів щоденник. Його «Записки полоненого» (з підзаголовком «Пригоди і враження учасника першої світової війни») присвячені Матері. Автор зазначив у





посвяти: тій, що «дала мені побачити цей кривавий світ, а сама, за гіркою працею, ніколи не бачила ніякого світу». В рецензії на цю книгу критик німецькомовної газети в Празі «Neue Frei Presse» порівняв твір українця О. Кобця з романом «На Західному фронті без змін» німця Ремарка. Доля обох літераторів має чимало спільного: воювали на одному фронті як супротивники, майже одночасно вийшли у світ їхні найвідоміші твори, зрештою письменники залишилися поза батьківщиною.

Після повернення з полону О. Варавву чекав політичний капкан. Хоча він навчався у Вищому економічному інституту, редагував газету «Каневские ведомости», згодом – літературно-мистецький журнал «Нова громада» і кооперативний місячник «Сільський господар», активно друкував публіцистику, виступав у тандемі зі своїм братом Григорієм. Та книга «Записки полоненого», видана 1930 р. у Харкові, була заборонена. Лишався неспокій, журналістика не рятувала в радянській Україні, його знання і сили, набуті в українському таборі військовополонених, не знадобилися...

Вирушаючи в еміграцію у 1943 р. із дружиною і двома синами, поет написав вірш «Втікачі», де є такі рядки:

Весь скарб у вузликах, маленькі саночки,
Весь одяг на собі, обмотки ганчір'яні;
Глибокий сніг, і в ньому грузнуть два сини,
Із рідної землі в світи з батьками гнані.
А спереду – чужі краї, чужа земля,
Далека путь снігами... Але, може,
Ти збережеш їх від тирана із Кремля,
від Ірода новітнього, Могутній Боже?

Наприкінці війни – Німеччина, табір Шляйсгайм, біля Мюнхена. Дитяча збірка «Чайка» видана в Ганновері 1946 р. І мовчання... Олекса Кобець не входить до МУРу, не відвідує літературні зібрання й дискусії у колі Є. Маланюка, Ю. Шевельова, Т. Осьмачки, В. Барки, У. Самчука, І. Багряного, не друкується в українських газетах і журналах... Він обрав шлях до США, де потроху ожив поетичний дух українського літератора. Писав для дітей і дорослих, друкувався в пресі. Лишився назавжди на чужині...

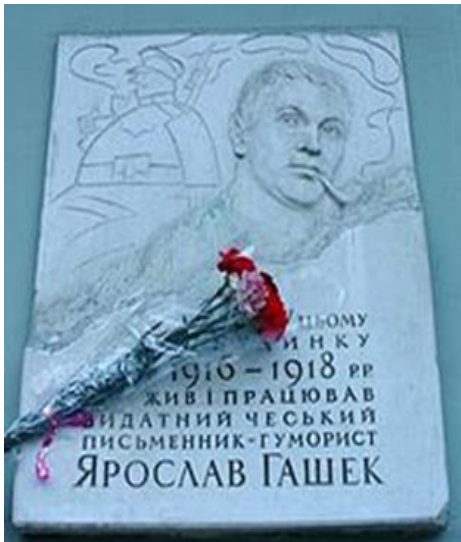


Ярослав Гашек

(Ярослав Матей Франтишек Гашек, 1883–1923, Чехія) – чеський письменник-сатирик

Ще один європейський епізод – Ярослав Гашек. Журналіст-фейлетоніст, редактор кількох видань у Празі (анархістського журналу «Комуна» і видання «Жіночий огляд»), був

мобілізований на фронт Першої світової війни й у 1915 р. отримав срібну медаль у Галичині. Добровільно здався в російський полон і



побував у таборах військовополонених у Дарниці, згодом – у Самарській губернії. У Києві літератор мав досить творчий режим життя, мешкаючи у приміщенні готелю «Прага», на перетині вулиць Володимирської і Прорізної. Отже, атмосфера Києва дала йому

можливість
приєднатися до
Спілки чесько-

словацьких товариств, стати співробітником місцевої газети «Чехослован» (з посвідченням військового кореспондента він знову побував на фронті й написав кілька репортажів). У 1917 р. у Києві було створено нові розділи «Бравого вояка Швейка в полоні».



Цими іменами не вичерпується перелік літераторів і журналістів – учасників і свідків бойових дій Першої світової війни. Серед них були французи – авангардист Гійом Аполлінер (збірка «Каліграми. Вірші миру та війни») і комуніст Анрі Барбюс (роман «Вогонь»); британський дипломат і літературний критик, водій автомобіля швидкої допомоги в складі Червоного Хреста Сомерсет Моєм (роман «Тягар пристрастей людських»), до складу Британського експедиційного корпусу увійшов «батько фентезі» Джон Толкін.

Серед української літературної гвардії – командир артилерійської роти Степан Васильченко, який написав «Окопний щоденник», низку оповідань про події війни («Чорні маки», «На золотому лоні», «Отруйна квітка»); військовий кореспондент і поштовий цензор в австрійському війську Осип Маковей; мобілізований в австрійську армію, згодом військовополонений Осип Турянський (повість-поема «Поза межами болю»); письменниця Катря Гриневичева з досвідом втікачки-галичанки перебування у таборах воєнних виселенців у Імюнді та Гредінгу (Австрія і Німеччина; збірка оповідань «Непоборні») та ін.

Варто згадати курсанта Першого київського військового училища (у 1915 році – йому 18), згодом прапорщика, молодшого офіцера, ад'ютанта начальника штабу, поручника російської армії Євгена Маланюка; його земляка з Херсонщини, підпоручника тієї ж армії, а згодом поета, представника «празької школи» Юрія Дарагана. Потрапив на фронт і Микола Хвильовий... Це українці з різних армій, воєнне лихоліття могло звести їх один проти одного...

Між іншим... Твори багатьох літераторів, які народилися на Наддніпрянській Україні наприкінці XIX – на початку XX ст., написані російською мовою. Так починав Євген Маланюк, який свою творчість присвятив боротьбі з «малоросійством». Його побратим у польських таборах українських інтернованих Юрій Дараган, чие життя також пов'язане з Єлисаветградським краєм, починав 14-літнім юнаком публікувати поезію в журналі «Закавказье». Але в 1924 р. він підкреслив: «Серцем українізувався поступово... Тепер бути неукраїнцем я у жодний спосіб не зможу, і що б зі мною не виробляли, я завжди zostануся чи ув'язненим, чи розстріляним, чи помилуваним, але завжди українцем».

Друга світова війна

Долі багатьох письменників пов'язані не тільки з Першою світовою, а й із Другою світовою, адже між закінченням однієї і початком іншої – 21 рік.



Ернест Міллер Гемінгвей
(Хемінгуей; 1899–1961, США) –
американський письменник і
журналіст, лауреат Нобелівської
премії з літератури (1954),
лауреат Пулітцерівської премії.

У романі «Прощавай, зброе!» (1929)
Е. Гемінгвея є рядки:

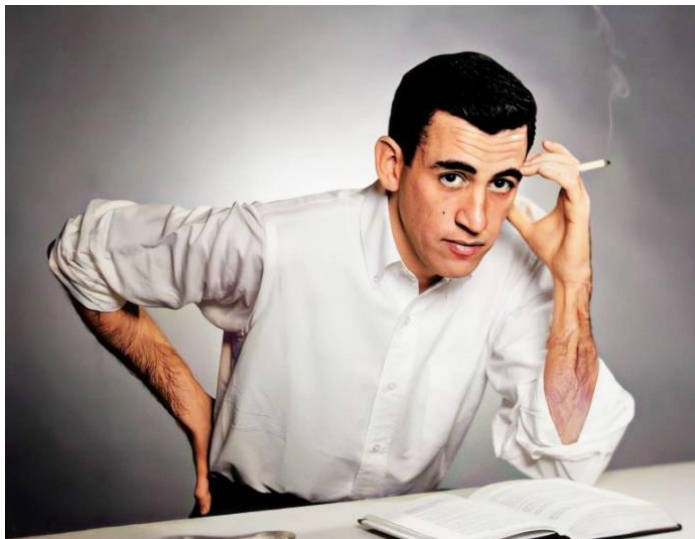
«Але ж я знав, що мене не вб'є.
Принаймні не на цій війні. Я не мав з нею нічого спільного. Мені вона
здавалася не більш небезпечною, ніж війна в кіно. А проте я хотів би,
щоб вона скінчилась. Може, скінчиться цього літа...».

Йому виповнилося 18 у 1917 р., Перша світова не була для
Гемінгвея тривалою. В перші дні на фронті він отримав поранення і до
завершення війни перебував у госпіталі. Художнє відображення цієї
історії частково можна знайти на сторінках роману «Прощавай, зброе».
Однак, поряд із ним у лікарні виявилися ті, хто здолав усе фронтове
пекло. Тому навіть не занурюючись особисто в цей жах, Гемінгвей знав
і відчував, що таке війна насправді, розумів, до яких наслідків вона
призводить, як фізичних, так і психологічних.

Він також стверджував: «Немає нічого гіршого за війну. Ми тут, у
санітарній частині, навіть уявити не можемо, яка це страшна річ».

Між двома світовими війнами Ернест Гемінгвей як військовий
журналіст вирушив до Іспанії, де розгоралася громадянська війна. Він
став свідком проявів героїзму і жорстокості, цій темі присвячено роман
«По кому подзвін». Деякі герої книги мають реальних прототипів у
житті, яких зустрічав письменник на іспанських фронтах.

Він брав участь у Другій світовій війні, адже мав не тільки досвід, а й потребу відстоювати справедливість. Е. Гемінгвей подався на Кубу, де оснастив своє судно спеціальними приладами, що давали можливість перехоплювати радіоповідомлення німецьких підводних кораблів, тож ця важлива інформація допомагала американським військам. Згодом літератор і кореспондент вирішив їхати у Європу, де здійснював бойові польоти з льотчиками британських повітряних сил, став командиром одного з підрозділів армії спротиву та одним із перших звільняв своє улюблене місто, Париж.



Джером Девід Селінджер
(1919–2010, США) –
американський
письменник

Він служив у контррозвідці й часом займався творчістю. Париж став не тільки улюбленим містом Хемінгвея, яке він звільняв, а й ще одного (чи й не одного) американського літератора. Саме в Парижі вони познайомилися. У складі союзних військ увійшов до звільненої столиці Франції і Джером Селінджер, де зустрівся зі своїм літературним кумиром – одним із найвідоміших письменників ХХ ст. Ернестом Гемінгвеем. Рукописи, написані під час війни, Селінджер дав почитати досвідченому літератору, той схвально відреагував на твори. Війна познайомила двох письменників і вони продовжили листуватися.

Джером Девід Селінджер був одним із солдатів першої висадки американських військ у Нормандії у складі четвертої дивізії. Майбутньому письменнику вдається вижити там, де, здається, на кожному кроці чигала смерть, її доторки вчувались у вибухах гармат і звуках кулеметних черг. Селінджер дивом не загинув у відомій битві за Хюртгенвальд (найтриваліший бій на німецькій землі під час Другої світової війни, що тягнувся з вересня 1944 р. по лютий 1945 р.). У цій м'ясорубці, як її згодом охарактеризували, нараховувалося близько 33 тисяч убитих і поранених із союзних військ. «Утиснутись

у стовбур дерева і молитися богу, щоб снаряд дістався не тобі. Це все, що залишалось» (1945).

Із діагнозом «бойова перевтома» Селінджер опинився в госпіталі Нюрнберга наприкінці війни. Цей діагноз прочитується в кількох оповіданнях, написаних після повернення додому.



Жан-Поль Шарль Емар Сартр
(Жан-Поль Сартр, 1905–1980,
Франція) – французький
філософ, драматург, прозаїк,
один із найвідоміших і
найвпливовіших мислителів
свого часу.

«Я сам – своя свобода»

(Жан-Поль Сартр)

Філософ-екзистенціаліст Жан-Поль Сартр, уже відомий як талановитий письменник (до речі, його дружиною була французька письменниця, екзистенціалістська філософиня, інтелектуалка, ідеологиня фемінізму, «мати фемінізму другої хвилі», соціальна теоретикиня та політична активістка Симона де Бовуар), був мобілізований до французької армії у вересні 1939 р. Перебував у метеорологічному підрозділі на західному фронті, потрапив у німецький полон влітку 1940 р. та до квітня 1941 р. знаходився у німецькому таборі військовополонених, звідки його випустили за станом здоров'я; почав викладати в паризькому ліцеї, співпрацював із рухом Опору.

Можна згадувати ще чимало імен – літераторів-публіцистів, покликаних на fronti ХХ ст. Це й американський доброволець Курт Воннегут, який узимку 1944 р. опинився в німецькому полоні в Дрездені. Це і радіосценарист Ірвін Шоу, і консервативний католик Івлін Во, і класик британського шпигунського детективу Ґрем Ґрін, який працював (1940–1944) у розвідці. Це й австралієць Джеймс

Олдрідж, який служив військовим кореспондентом на Близькому Сході, висвітлюючи кампанії в Греції та Північній Африці, видав роман про героїзм британських льотчиків у протистоянні з пілотами Люфтваффе (1942). І майбутній нобелівський лауреат Вільям Голдінг, який плавав на крейсері «Галатей», полуючи на німецький лінкор «Бісмарк» (1941).



Антуан де Сент-Екзюпері (Антуан Марі Роже де Сент-Екзюпері, 1900–1944, Франція – Тірренське (Середземне) море) – граф, авіатор, французький письменник.

Як не згадати професійного пілота та автора авіаційних патентів, культового письменника зі світовим ім'ям, Антуана де Сент-Екзюпері, який з вересня 1939 р. по червень 1940 р. літав в ескадрильї дальньої розвідки, у 1943 р. повернувся до бойових вильотів в авіації «Воюючої Франції» на двомоторних винищувачах «Лайтнінг Р-38»; загинув над Середземним морем 31 липня 1944 р. Три своїх найкращих книги написав і видав за два роки перебування на чужині.

«Кожна людина повинна прагнути до своєї планети»



Але повернемося до канви війни, руху опору, військовополонених і таборів.

Концтабори на території Німеччини в час Другої світової війни

За приблизними оцінками Ліги українських політичних в'язнів, українці були у 26 німецьких таборах та їхніх філіях в часи Другої світової війни.



В Бухенвальді на 1942 р. із-поміж 15 тис. громадян СРСР («росіян») 5 тис. були українцями. На початку 1943 р. українці становили 15% бранців Майданека. У таборі Флоссенбюрг українців налічували чверть від ув'язнених «поляків» і не менш як половину від «росіян». Історики свідчать про близько 110 тис. вихідців із України, яких депортували до концтабору Аушвіц.

Українські націоналісти

Восени 1941 року німецька поліція безпеки кинула за ґрати півтори тисячі бандерівців по всій території України. Їх чекали в Аушвіці, Майданеку, Равенсбрюку, Бухенвальді, Гросс-Розені, Маутхаузені, Флоссенбюргзі... Лише в Аушвіці перебувало майже 600 членів ОУН(б).

Заксенгаузен (Заксенгаузен-Оранієнбург, 1936–1950) – концтабір у Німеччині, неподалік Берліна, що спочатку використовувався для політичних в'язнів націонал-соціалістичного режиму країни; після війни (1945–1950) – як пересильний табір НКВС для переміщених осіб і радянських політичних в'язнів («спецтабір № 7»). У Заксенгаузені були ув'язнені:



Тарас Бульба-Боровець



Євген Онацький



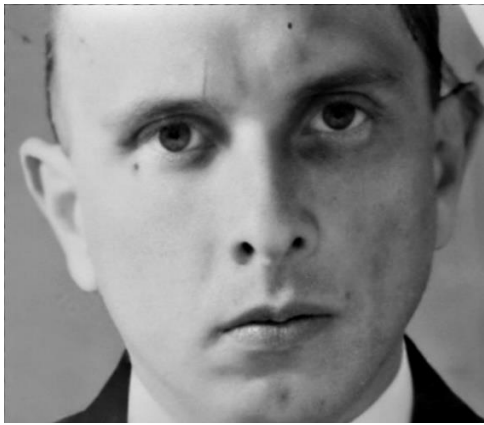
Олег Штуль (Жданович)

У Заксенгаузені 9 червня 1944 р. загинув син відомого українського поета Олександра Олеся – поет Олег Ольжич. Йому належать рядки:

Знов вітри над землею, вітри
І блакить, і розриви, і дим
Сонну землю черкає згори
Смерть черкає крилом голубим.



Олег Ольжич



Степан Бандера

Відомим у Європі став лідер націоналістів Бандера, який зустрів свій перший смертний вирок у Варшаві в 1935 році вигуком: «Слава Україні!». Йому було 25. Смертну кару замінили довічним ув'язненням, яке Бандера провів у польських в'язницях, переважно – в одиночках.

Після початку Другої світової війни ОУН(б) була єдиною силою серед тогочасного українства, яка мала сміливість відкрито заявити Німеччині про українські інтереси.

30 червня 1941 р. у Львові проголосили Акт відновлення Української держави. С. Бандера підписав меморандум Гітлеру: неврахування інтересів України призведе до відкриття ще одного фронту війни – з українцями.

Нацисти відповіли масовими репресіями проти ОУН. Арештованих лідерів спершу допитували в Берліні, а потім ув'язнили в концтаборі Заксенхаузен. Відразу було арештовано й С. Бандеру, він потрапив до Німеччини, з січня 1942 до вересня 1944 р. його тримали у внутрішній тюрмі Целленбау концтабору Заксенхаузен. На три роки українського лідера повністю відрізали від світу: камера-одиночка, заборона листування, відсутність прогулянок і навіть світла (вікна забили дошками). Його рідних братів відвезли до Аушвіца, Василь та Олександр не дожили до осені 1942 р.



Поховання Степана Бандери в Мюнхені

У вересні 1944 р. С. Бандеру вивезли з концтабору, щоб схилити до співпраці. Це був невдалий крок. Скориставшись безладом після чергового бомбардування, лідер ОУН утік. Після війни очолив провід ОУН(б) в еміграції. Заручившись контактами серед британських спецслужб, формував групи бійців для відправлення в Україну. Співробітники ЦРУ зазначали: «Бандерівці підуть на все заради своєї цілі, якою є незалежність України».

Агент кгб зміг дістатися до С. Бандери наприкінці 1950-х років. 15 жовтня 1959 р. обірвалося земне життя провідника ОУН від смертельного пострілу отрутою. Похований у Мюнхені.

Чоловіки, жінки, діти, священики, євреї, роми, остарбайтери...



Концтабору «Равенсбрюк» дали неофіційну назву «Л'енфер дес Фемм», що в перекладі з французької звучить як «жіноче пекло»: більшість невіленьниць були французженками. Ув'язнені виробляли компоненти до німецьких ракет ФАУ-2, шили одяг для німецьких солдатів, працюючи по 12 годин на день і харчуючись здебільшого однією тирсою!..

Були тут і українські жінки-націоналістки, зокрема дружина керівника Служби безпеки ОУН Миколи Лебедя – Дарія Гнатківська-Лебедь, авторка спогадів «Бачу, як сьогодні».



Дарія Гнатківська-Лебедь



Не оминула тяжка доля й 18-річну Віру Франко – онуку класика української літератури І. Франка. Вона – донька його молодшого сина Петра, який став засновником Пласту, учасником легіону Українських січових стрільців, у боях проти росіян був нагороджений срібною медаллю «За хоробрість» (1915). Хоча Віра Франко ніколи не вирізнялася прорадянськими поглядами і, мешкаючи в Харкові, відмовилася від радянського громадянства та ще й була ув'язнена радянським режимом, її теж

відправили до німецького концтабору. Там вона працювала на будівництві бараків, осушуванні озера, укріпленні берегів і земляних роботах.

Про свій побут у «Равенсбрюці» українка написала так: «І з того часу я уже не була людиною, а номером. Щодня о шостій ранку – перевірка, а тоді до праці в підземелля, на завод Сіменса. На сніданок – 100 г хліба та кава з сурогату. На заводі працювали шведи й бельгійці, які підкидали нам шматочки хліба, виводили з ладу машини на 10–15 хвилин, щоб могли відпочити, та переповідали нам новини зі світу».

Там само, в концтаборі «Равенсбрюк», перебувала Женев'єва де Голль – племінниця лідера французького руху опору та майбутнього президента Франції Шарля де Голля. Вона пригадувала: «Спроби втечи болісно відчували на собі – нас виводили босими на сніг, і ми стояли доти, доки не зловили втікачок. Стояли так, щоби жодна з нас не впала, бо тоді кінець. Одного разу стояли аж три дні... Здоровим дівчатам прищеплювали якісь бактерії, використовували їх як дослідний матеріал. На моєму тілі такі порізи та шрами залишились на все життя».



Олена Теліга:

**«Життя – це боротьба,
а боротьба – це справжнє
життя»**

Народилася в Московській губернії, а загинула 21 лютого 1942 р. в Києві, розстріляна в Бабиному Яру. На землі, яку любила й про яку писала.

Ще на початку січня 1942 р. Олена Теліга зафіксувала в листі до свого побратима (ОУН), письменника й публіциста Олега Лащенка: «Вітри віють

безперестанку. Мороз такий, що всі ми ходимо, як святі Миколи або снігові баби; волосся, вії, комір пальта все робиться за хвилину білим. Замерзає вода у водопроводі, зі світлом і теплом усе роблять експерименти: то включають, то виключають...».

В українській пресі воєнного періоду Олена Теліга надрукувала кілька статей, в заголовках яких використала ключові слова для творення нового українця («Перед брамою столиці», «Розсипаються мури», «Партачі життя (до проблеми цивільної відваги)», «Прапори духу»).



Пам'ятники на місці розстрілу та біля Політехнічного інституту.

Незадовго до своєї страти, у листопаді 1941 р. у статті «Прапори духу» на шпальтах тижневика літератури й мистецтва «Літаври» Олена Теліга по-філософський мудро закарбувала сутнісну думку, важливу й для сьогоднішнього: «... Найлегше можна дістатися на ті нові дороги, які найближче лежать до старих. ... Треба шукати великої правдивої брами, над якою віють непідроблені, не перелицьовані прапори нашого духу. Брама, яка веде на широкий шлях відродження нашої нації. Так, увійти в неї нелегко... Перед нею треба обов'язково затриматись і скинути все, чим обдарувала нас московська рука. Перед нею треба віднайти, одягнути власний, не з московського плеча, одяг і взяти до рук свою, зовсім іншу міцну і шляхетну зброю!».

Ці та інші спомини, листування, висловлювання Олени Теліги можна знайти в новій книзі Ірен Роздобудько «Неймовірна. Ода до радості» (Київ, 2022).



Українська преса у таборах переміщених осіб



Німеччина (Авгсбург, Мюнхен, Байрот, Веймар, Гайденау, Ганновер, Новий Ульм, Регенсбург, Франкфурт, Фюссен, Міттенвальд та ін.); Австрія (Зальцбург, Грац)



Понад 450 часописів (газет і журналів, вісників, бюлетенів, альманахів, календарів), 1945–1950

Роки воєнного лихоліття та перше п'ятиріччя після капітуляції гітлерівської влади Німеччини називають «ерою переміщених осіб». За деякими даними, загальна кількість переміщених осіб і біженців у Західній Європі складала у 1944 р. понад 10 мільйонів осіб. У таборах Ді-Пі (від англ. – displaced persons) перебувало на території Німеччини та Австрії понад 2 мільйони українців. У багатьох містах були створені українські видавничі осередки, де виходили в світ не тільки книги (художня, мемуарна і документальна література, підручники, видання для дітей), а й різнопланові часописи (інформаційні, партійні, пластові, молодіжні, студентські, господарські, наукові, освітні, жіночі). Серед редакторів і співробітників української періодики того часу – І. Багрянний, У. Самчук, Ю. Косач, Ю. Шевельов, Є. Маланюк, Ю. Клен, А. Животко, М. Шлемкевич, З. Пеленський, З. Кузеля, В. Домонтович та ін., творчими зусиллями яких видавалися «МУР», «Літаври», «Літературно-науковий вісник», «Українська трибуна», «Українські вісті», «Час», «Хорс», «Наше життя», «Звено» тощо.

Українська преса

без точно зазначеного місця видання



(як місце видання зазначено «На чужині», «Постій», «Баварія», «Французька зона», «Європа»)



Це здебільшого часописи ОУН

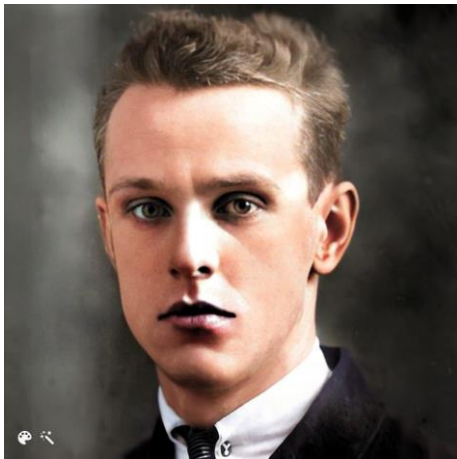
Зважаючи на переслідування діячів ОУН, їхнє масове ув'язнення і страти, преса цієї організації змушена була перейти в підпілля й видаватися в різних європейських країнах, як правило, без точно зазначеного місця перебування редакції. Більшість авторів тут не подавали своїх справжніх прізвищ, а послуговувались псевдонімами чи криптонімами.

Найчастіше на обкладинках преси ОУН, у логотипах чи на окремих сторінках звучали гасла: «Свобода народам!», «Гідність людині!», «За самостійну соборну Українську Державу!», «Воля народам! Воля людині!».

Важливі питання функціонування української публіцистики в «чужому світі» порушував М. Шлемкевич, опублікувавши в журналі «Проблеми» (1948) статті «Оркестра без нот і диригента» та «Орган громадської думки (Ідеї до філософії публіцистики)». Автор висловив сутнісну думку: «Ми нарід в мандрівці по чужих світах. Але в душах несемо свій власний світ. І нам повинні бути досить байдужі титули чужого світу. Хай будемо вуглекопами в Бельгії, текстильними робітниками в Англії, пастухами в аргентинських пампасах чи помивачами тарілок з панських столів по нью-йоркських ресторанах. Все це неважно. Все це 8 годин праці. А тоді повертатимемось до себе самих і ставатимемо знову українськими вченими і публіцистами, і письменниками зі свідомістю, що нами тримається той незримий, але єдиноцінний для нас духовий світ».



Євген Маланюк



Юрій Шевельов



Улас Самчук

Амбасадори української культури в Європі (1945–1950)

Вони різні. За віком – найстарший тут Є. Маланюк («дійшов до своєї п'ятдесятки»), У. Самчуку «пішло» на 41, Ю. Шевельову – 36. Різні за долею та ідеологічними переконаннями: Маланюк побував у російській армії Першої світової, відчайдушно обороняв УНР, був серед українських інтернованих армії Петлюри в Каліші (Польща), здобував освіту в Празі, знову повертався до Польщі, вирушив до Німеччини у 1944 р., друкувався у «Віснику» Д. Донцова, але не стримувався від критики редактора; Улас Самчук – член ОУН, молодість якого пройшла в Німеччині й Польщі, був близький із «вісниківцями», видавав газету «Волинь» у Рівному в час Другої світової війни, з 1944 р. – у Німеччині; Ю. Шевельов – етнічний німець (мати – Медер, батько – Шнейдер), науковець, викладач Всеукраїнського інституту журналістики, з 1944 р. – у Німеччині.

Їх об'єднає таборова громада переміщених осіб (інакше кажучи, – зустрінуться на «планеті Ді-Пі»), створення Мистецького Українського Руху (МУР) та публікації в пресі на чужині. Є. Маланюка Улас Самчук характеризував глибинно: «Дуже й дуже поет, дуже й дуже Маланюк», Маланюка й Шевельова письменник називав «велетнями», допомагав зблизитися і знайти спільну мову.

Виступаючи на 1-му з'їзді МУРу (1945), Улас Самчук подав кілька важливих позицій про єдність мистецького руху й національних настанов: «Ми не емігранти. Ми післанці українського народу у світ заходу і світ поза нами. Ми є сторонниками психологічної Європи. Світова література – це література великих ідей. Такі ж ідеї несе і сучасне українське письменство. Ми коло воріт світової літератури. Наша література має бути вільною...».

З минулого – в сьогодення

«Українська еміграція цього питання не усвідомлює або боїться усвідомити. Фактом однак є, що на Україні теж є байдужі українці, є немало також ворогів державної самостійності України. Усі вони – подібно як в інших неросійських народів СРСР – продукт неволі і політики Москви. Скільки є тих і тих, ми сьогодні сказати не можемо. Це з'ясується тільки в годину випробування. Але який би відсоток ці дві групи не творили, забувати про них не можна. Холодних і літеплих треба намагатися перетворити на гарячих. Різні люди по-різному уявляють собі годину зміни ситуації на Україні – народна революція, збройний похід з мечами Святослава, чужинецька інтервенція або й окупація, демократичне рішення тощо. Але жодна концепція не повинна забувати про противників української незалежності і байдужих до неї – серед мешканців України, серед українців» (Юрій Шевельов).

XXI століття

Російсько-українська війна

Сьогодні я не розповідатиму про перебіг воєнних подій, про жертви, втрати і героїзм, про українські пісні та національні гурти, про Святослава Вакарчука й Андрія Хливиюка, які підірвали весь світ і змусили співати «Ще не вмерла Україна» та «Ой, у лузі червона калина» (тобто все те, що називається потужно «Музика війни. Пісні перемоги»), про волонтерські організації й окремих волонтерів, які підтримують армію і цивільних, дбають про авторитет України...

Основна розмова про журналістів – передусім тих, хто найближче пов'язаний з Інститутом журналістики, Київським національним університетом або ж журналістикою та есеїстикою загалом. Про літопис, який твориться щоденно, і про літописців воєнного часу.

Я не зможу згадати всіх і все. Це надзвичайно потужна й об'ємна робота українських і світових медіа, свідками чи учасниками яких ми є.

Технічне оснащення армій



Використання:

- реактивних систем залпового вогню («Град», «Буревій», «Ураган», «Смерч», «Торнадо», «Буратіно», HIMARS),

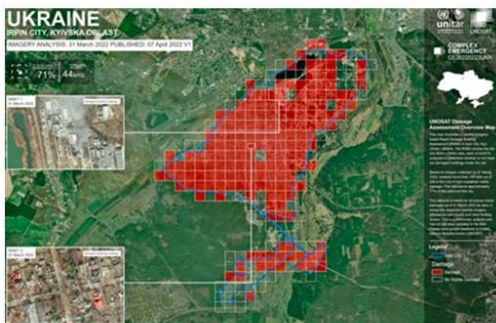
- крилатих ракет («Калібр», «Іскандер», Х-101, «Онікс», «Кинджал»),
- зенітних керованих ракет («Ігла», «Верб», «Grom»),
- тактичних балістичних ракет («Сапсан», «Грім», «Нептун», Brimstone, Harpoon),
- зенітних ракетних комплексів («Оса», «Стріла-10», «Бук», RIM-7 Sea Sparrow),
- безпілотних повітряних систем (Bayraktar, Лелека-100, FlyEye, DJI Phantom 4),
- літальних апаратів із нерухомим крилом (Су-24 та ін., МіГ-29, Ан-26),
- гвинтокрилих літальних апаратів (Мі-8, Мі-17, Мі-24, Westland Sea King),
- важкі засоби ППО (FlakPz Gepard),
- бронетранспортери і танки (Mastiff, Bushmaster).



Зброя української перемоги приходить із усього світу: США, Британія, Німеччина, Польща, Чехія, Італія, Австралія... З початку російсько-української війни союзники України передали нам десятки тонн вибухівки, сотні тисяч тонн патронів та одиниць захисного спорядження, тисячі приладів нічного бачення та засобів радіоелектронної боротьби. Крім того – тисячі одиниць важкого озброєння: танків, реактивних систем залпового вогню, гаубиць і ракет. Javelin, Bayraktar, Himars, Gepard і Leopard мають свою історію, свої перемоги проти росії.

Але на озброєнні ЗСУ є випробувані українські розробки: протитанковий ракетний комплекс «Стугна-П», протикорабельний комплекс «Нептун» (саме той, що визначив конкретний курс знищеного флагмана Чорноморського флоту – ракетного крейсера «Москва»), танк БМ «Булат», броньовик «Козак-2М», безпілотний комплекс PD-2 («очі» української артилерії), автомат «Малюк», снайперська гвинтівка «Alligator», самохідна артилерійська установка «Богдана».

«Війна — найбільш невмілий архітектор...»



Найстражденніше місто з представлених у базі даних супутникового центру ООН – Ірпінь (71%).

Квітень 2022.



Найбільших руйнувань зазнав Маріуполь. За даними ООН, під час російської облоги були зруйновані або знищені до 90 % житлових будинків міста

Маріуполь упродовж трьох місяців був повністю оточений російськими військами. Під час блокади міста, за різними даними, загинуло понад 25 тисяч мирних жителів.

А ще є Херсон і Миколаїв, Чорнобаївка і Бородянка, Ізюм і Гостомель, Харків і Чернігів, Вугледар і Мар'їнка, Лисичанськ і Бахмут, Волноваха і Соледар, Куп'янськ і Рубіжне... Єдина область, в яку не прилітали ворожі ракети, – це Чернівецька. З початку повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну

зруйновано вже майже 4,5 тисячі житлових будинків, близько 550 навчальних закладів, понад 100 медичних закладів та ще більше тисячі об'єктів культурної інфраструктури. «Руський мир» знищує цілі населені пункти, залишаючи на їхньому місці лише руїни.

«Щодо великого відновлення – за оцінками Світового Банку на 1 червня минулого року росія завдала збитків Україні та руйнувань на суму, яка необхідна для відновлення – 350 мільярдів доларів. Станом на початок 2023 року ця сума може досягати від 600 до 750 мільярдів доларів», – наголосив прем'єр-міністр України Денис Шмигаль.

Факти, хроніка, літопис, історія...



- **«Хто я в цій війні».** Волонтерка військового госпіталю Наталія Арестова
- **«За рік бійці втомилися, але в них є місія».** Інтерв'ю з військовим психологом
- **«Я тут заради сім'ї та країни».** Історія бійця з книжкою Тімоті Снайдера
- **«Бійців з окупованих територій навколішках не проводжають».** Історія польської волонтерки
- **Віталій Портников:** «Українці завжди робили свій вибір»
- **Танкіст, який звільняв Ізюм:** «Ми знаємо наші танчики до кожного гвинтика»
- **Що означають масові ракетні обстріли та до чого готуватись.** Прогноз експерта
- **«Моя роль – благословити сина і чекати на нього»,** – мама героя
- **«Ми намацали больові точки противника».** Військовий експерт про зміну стратегії на війні
- **«Я божеволію».** Як рідні шукають зниклих безвісти військових і куди їм звертатися
- **Чому у XXI столітті люди здатні на таке насильство?** Військовий капелан про путіна, росіян та Європу
- **Шок пройшов.** Як нам спільно відбудовувати Україну

Журналісти на війні



«Збираючись у відрядження на війну, ніяк не можу повірити, що їду не в Африку чи Югославію (як колись), а додому, на Схід нашої країни. Складно звикнути до думки, що мучить мою свідомість уже більше 20 років, після повернення з осадженого Сараєва як люди можуть ходити в кафе, в кіно, спокійно розважатись, коли у двох годинах льоту зовсім інший світ – голодні діти, понівечені оселі, смерті від куль снайперів. Тоді це було далеко, а нині – поруч...»

Олександр Клименко,
фоторепортер, оглядач газети «Голос України».

У цій книзі, що вийшла у харківському видавництві «Фоліо» 2022 р., є підзаголовок: документальні дослідження, хронікальний літопис, аналітика. Книга готувалася ще до початку масштабного вторгнення росії, тому й історії журналістів – їхні спогади, щоденники, документальні кадри, невигадані сюжети починалися з весни 2014 р.

Це 27 розповідей – про Майдан і Крим, про Донбас і полон, про інформаційний фронт і газетні окопи, про те, що «На війні ти – солдат, а в душі все одно – журналіст» (Сергій Бровко), і те, що «Найскладніше на війні – повернутися з неї» (Євгенія Подобна). Це голоси Андрія Цаплієнка, Володимира Притули, Андрія Куркова, Ігоря Зоца, Анни Андрієвської, Юрія Луканова, Муміне Салієвої.

Дві есеїстичні книги – Євгенії Подобної («Дівчата зрізають коси») та Станіслава Асеева («В ізоляції») відзначені Національною премією України імені Тараса Шевченка у 2020 і 2021 рр. у номінації «Публіцистика і журналістика».

Похід журналістів на війну...

Словом можна ранити, вбити або вилікувати



«Постріли та вибухи, репортажі та коментарі стали знаряддям війни. Репортер на війні — це той же боєць, в якого головна його зброя — слово.

До війни виявилася невідповідною не лише українська армія, але й наші медіа. Тому військовим репортерам теж довелося набувати досвід «з нуля».

(European Media Union /
Європейська медійна спілка)



Тут дуже актуальним є гіппократівський принцип «не нашкодь», тому що журналіст на війні є джерелом інформації, котре можуть використовувати військові розвідники. До речі, в наш час аналіз відкритих джерел дозволяє спеціалісту здобути до 90 % необхідної інформації.

Варто наголосити на тому, що наш викладач, доцент Артем Захарченко, координатор волонтерської групи CAT-UA:

Communication analysis team – Ukraine, директор із досліджень у Центрі контент-аналізу, та його колеги отримали нагороду Міністерства оборони України – медаль «За сприяння Збройним Силам України» якраз за аналітичні дослідження.

Наука війни.

Викладачі, які захищають Україну



Якщо пошукати в гуглі інформацію про Сергія Шебеліста, то побачимо перелік мирних і воєнних буднів – відомості з Вікіпедії, профіль ученого в Google Scholar, публікація про полтавську історію в газеті «День», фото воєнного часу, кілька інтерв'ю з бійцем ЗСУ. Весною 2022 р. Сергій написав у фейсбуці: «Перший бій схожий на апокаліпсис...». До речі, вчора, 19 березня Шебеліст відсвяткував своє 39-ліття.

У кожному закладі вищої освіти, в кожному структурному підрозділі є ті, що не скористалися правом не йти на фронт, але зробили цей крок самостійно. Їхні позивні найчастіше нагадують посади мирного часу: журналіст, доцент, професор... На Харківщині воює наш доцент Сергій Соловйов; у боях за Соледар був важко поранений актор театру, кіно і дубляжу, викладач кафедри кіно- і телемистецтва Дмитро Лінартович; а в територіальній обороні Київщини береже спокій Олександр Чекмишев.

Ще ніби вчора – декан історичного факультету, доктор історичних наук, професор, поважний дослідник багатьох «проклятих питань» в українському минулому, а нині редакція журналу «Локальна історія» (2022. № 10–11) представляє свого автора, який

розповідає про Українську повстанську армію, як «дослідника історії українського націоналізму, лейтенанта ЗСУ Івана Патриляка»...

«Якщо Бог і є,
він носить форму мого покоління»



Павло Вишебаба
український еко-активіст і музикант,
журналіст за освітою,
командир відділення
68-ї окремої егерської бригади
імені Олекси Довбуша



Він журналіст за освітою, автор поетичної збірки «Тільки не пиши мені про війну» (2023).

Не одну творчу зустріч на підтримку ЗСУ, а також читання власної поезії безпосередньо серед українських бійців провів Павло Вишебаба. З його віршами також можна ознайомитися в інстаграмі, твіттері, фейсбуці, тік-тоці, телеграм-каналі, на особистому ютуб-каналі. «Літературним літописом почуттів українців у режимі онлайн» назвали критики поетичні декламації автора.

Він вивчав журналістику в Маріупольському університеті, займався міжнародною комунікацією, створив перше в Україні веганське кафе «One Planet», заснував музичний оркестр «One Planet Orchestra».

Сьогодні командир відділення 68-ї окремої егерської бригади імені Олекси Довбуша розмірковує про «фантомні болі» й те, як «країну зшивають голками крупнокаліберними», про відчуття, коли «мурашило наші шкіри», щоби «тримати себе в жмені», аби «змити із себе війну» (поезії й пісні «Сповідь», «Кохатись», «Мовчання», «Молитва», «Дорога життя», «Квітни» та ін.).

Слово має як убивчу,
так і терапевтичну дію



Український інститут медіа і комунікацій:
інтерв'ю з викладачами університетів,
нетравматичні інтерв'ю з біженцями,
подкаст «ЖурфакТИ на війні».



Академія української преси: меморіал
«Носії пам'яті. Загиблі журналісти – 2022»;
відеопосібник про безпеку журналіста;
комікс «Ми скоро повернемось»; тренінг
«Школа військової журналістики!».

Український інститут медіа і комунікацій розгорнув проект «Академія викладачів журналістики» (у співпраці з Deutsche Welle Akademie за фінансової підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини), де розповідає про різноманітну навчальну тематику, пропонує поради досвідчених фахівців (наприклад, щодо нетравматичних інтерв'ю з біженцями).

Тут створено подкаст «ЖурфакТИ на війні», де на цей час розглянуто 8 епізодів, зокрема: про роботу репортера у зоні бойових дій розповідає кореспондентка німецької газети «Die Tageszeitung» Анастасія Магазова; подробиці про роботу оператора до і після 24 лютого 2022 року подав відеограф агенції Reuters Іван Любиш-Кірдей.

Про емоційні та моральні аспекти роботи журналіста з важко пораненими, звільненими з полону військовослужбовцями, вдовами, матерями загиблих, як правильно підходити до суспільно чутливих тем, як вибудовувати модель спілкування, поведінки і власне роботи ділиться своїм досвідом журналістка-фрілансерка Мирослава Ільтьо.

Журналістка та фіксерка Олена Максименко поставила запитання: «Навіщо потрібні фіксери під час висвітлення війни? Чи достатньо знати іноземну мову, щоб працювати фіксером? Чим відрізняється робота українських та іноземних воєнних репортерів?» і подала власні професійні відповіді.

Головний редактор інтернет-видання «Новинарня» Дмитро Лиховій зупинився на важливих акцентах сучасної медійної діяльності: як перевірити достовірність інформації під час війни, де її шукати; як формувати і де знаходити теми; як зробити якісне сучасне затребуване видання і як тримати та нарощувати увагу аудиторії.

Не переказуватиму зміст і сутність усіх зазначених і не зазначених проєктів Академії української преси під керівництвом професора В. Ф. Іванова, зверну увагу на досвід проведення ще з 2018 р. престурів Україною для представників закордонних медіа. Гасло цих заходів «Світ побачить Україну крізь дзеркало правди», адже інформацію журналісти отримують із перших вуст.

Друге – це «Меморіал пам'яті», що був презентований у Києві 22 листопада 2022 р. Це тема про ризики, безпеку та шану, яку ми маємо віддавати відважним журналістам, які загинули при виконанні професійного обов'язку. «Журналістське слово тяж воює. Героїв ми маємо знати за іменами. Адже свобода не безоплатна». Проєкт виконаний АУП спільно з Національною спілкою журналістів України, за підтримки Фонду Фрідріха Науманна «За Свободу», МЗС ФРН та Civil Society Cooperation.

Частково ця інформація подана в першій лекції, що стосувалася свободи українського слова. Але маю зазначити: за ці два місяці з'явилася інформація принаймні про двох загиблих журналістів, які перебували на фронті в лавах ЗСУ. Це медійник ICTV Дмитро Кудрявцев, який став стрільцем-санітаром на фронті, загинув 25 січня 2023 р.; 16 березня прийшло повідомлення про загибель двома днями раніше у Бахмуті оператора «Суспільного» Олексія Ольховика. Він став 49-м медійником, який загинув в Україні внаслідок російської збройної агресії.

Журналісти на війні. Наші літописці



Євгенія Подобна – журналістка, медіатренерка, кандидат наук із соціальних комунікацій, лауреатка Національної премії України імені Тараса Шевченка.

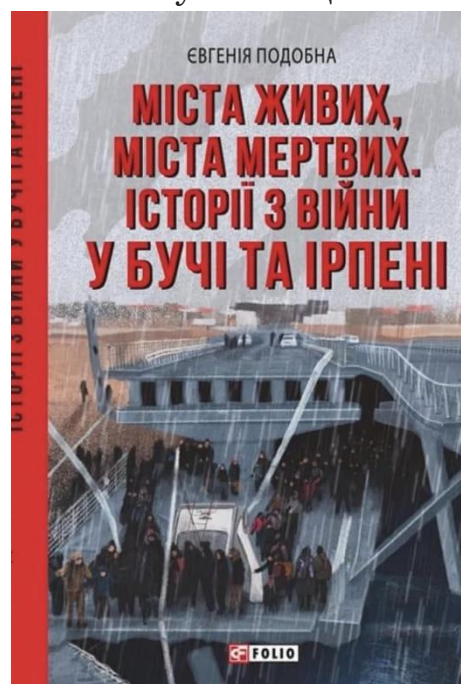
- Євгенія Подобна. Міста живих, міста мертвих. Історії з війни у Бучі та Ірпені

«Цієї книги взагалі не мало бути. Бо цієї війни не мало бути».

Вже згадувалася книга «Дівчата зрізають коси», що здобула Національну премію України імені Тараса Шевченка. Це спогади 25 жінок-військових, які брали участь в АТО у складі Збройних сил України та добровольчих підрозділів у 2014–2018 рр.

У 2022 р. Євгенія Подобна видала ще кілька книг із свідченнями про перші дні повномасштабної війни. Після деокупації Київської області навесні 2022 р. журналістка збирала документальні фрагменти в Бучі та Ірпені, результатом стала книга «Міста живих, міста мертвих. Історії з війни у Бучі та Ірпені» (видавництво «Фоліо»). В передмові зазначено: «Цієї книги взагалі не мало бути. Бо цієї війни не мало бути».

Авторка написала: «... 24 лютого Україна прокинулася вдосвіта від звуків вибухів і колони російської техніки чавили своїми гусеницями наше минуле життя. Війна стала нашою новою реальністю, повітряні тривоги – буденністю. Буча та Ірпінь перестали асоціюватись з лісом, санаторіями та дитячими таборами, з розміреним життям передмість столиці. Тепер одні тільки назви цих міст прошивають боєм навіть тих, хто ніколи в них не бував. Але поряд зі злом та боєм, усі дні війни у цих змерзлих, наляканих та скривавлених



містах жив небачений героїзм – військових, медиків, рятувальників, бійців тероборони, містян – всіх, хто допомагав, захищав, рятував, евакуйовував. Окупація та бої за Гостомель, Бучу та Ірпінь тривали близько місяця. Але, аби описати все, що сталося за цей місяць, знадобляться десятиліття, томи й робота багатьох людей. Це лише перший рядок в історії про велику трагедію та великий героїзм цих українських міст, лише невелика частина історій, які мають бути розказані».

Друге видання, де на титулі подано ім'я Євгенії Подобної, – книжка «Лютий лютий 2022» (у співавторстві з журналісткою Дарією Бурою). Авторки написали: «Перші дні війни були дуже емоційними і страшними. Коли не знаєш, що робити, не встигаєш за новинами. А через ці новини не можеш нічого робити... Щоб не дозволити нікому переписати нашу історію, вплести те, чого не існувало, як роблять росіяни, коли на чорне кажуть біле, ми вирішили зібрати спогади людей про перші дні повномасштабної війни. Щоб пам'ятати...».

Журналісти на війні. Наші літописці



СЛУХАЙТЕ ЩОСЕРЕДИ О 16.10

Radio ПЕРШЕ 88.2 FM



**ПОКОЛІННЯ
СМІЛИВЦІВ**

ДАРІЯ БУРА
ведуча

Дар'я Бюра,
ведуча програми
«Покоління сміливців»

«Люблю радіо, бо люблю спілкуватися з людьми, дізнаватися їхні історії і розповідати іншим. Але не люблю відео. Радіо – те, що треба. І слухати люблю дотепних ведучих в ефірі, музику і цікаві програми. “Покоління сміливців” – це історії про те, як наважитися піти на війну, як повернутися з війни, як відновити не лише тіло, але й розум; про родини, про справи і спроби ветеранів. Слухайте щосереди о 16.10 на Радіо ПЕРШЕ! «

Думаю, зрозуміло, чому після Євгенії Подобної я згадую Дарію Бору. Вони співавторки. Ведуча програми «Покоління сміливців» видала у «Фоліо» 2023 р. ще одну книгу-свідчення: «Чернігів. Чотирикутник єдності».

З анотації до книги: «Від Чернігова до Києва машиною їхати лише дві години, а до кордону з рф – годину, тому оборона міста у повномасштабній війні 2022 року мала стратегічне значення для

захисту столиці. «Якби ми не втримали Чернігів, могли б втратити і Київ», – пояснюють військові. 38 днів місто зазнавало артилерійських та авіаударів, опинилося практично у блокаді, без зв'язку і комунікацій. Його околиці розбиті до цеглин. Але саме тут російські танки «їхали заднім ходом» і палали від «коктейлів Молотова». Чернігів став містом героїв, а його оборона, як і всього регіону, трималася на чотирьох складових. Навіть на п'яти – ще річка Десна допомагала».

Наші літописці



Ольга Карі – випускниця Інституту журналістики, письменниця, колумністка (теле- і радіоканали «Громадське Радіо», «Радіо Свобода», «Сніданок з 1 + 1»). Авторка книг: «Рибка дядечка Завена», «Хрестик», «Компот із патисонів», «Життя посеред життя».

Із щоденника: «Коридор не валіза, трохи життя таки вміщує»,
«Мені каву з корицею і з перемогою!»; «Хочеться, щоб з неба падав тільки сніг або дощ»; «На війні не існує слова “завтра”»; «Щоб не боятися, я читала»; «Нема нічого гіршого за війну... Хочеться хороших новин»; «Моторошно... Війна тепер сниться щоночі»; «Війна, що розпочалася три століття тому», «Так хочеться вірити, що в нас усе ще буде!»



Ольга Карі багато років працювала на телебаченні та в українській службі «Радіо Свобода». Найбільшою її пристрастю є подорожі та їжа. Щоб закарбувати досвід насолоди від цих двох речей Ольга започаткувала блог «Karifood». Там можна знайти історії про цікаві місця в Україні та світі, а також замітки про фудіндустрію та людей, які в ній працюють. Свої дослідницькі подорожі блогерка розділяє з чоловіком, а фото для блогу робить самотужки, як повідомляє «Наш формат».

Нова книга «Життя посеред життя» (Київ : Yakaboo Publishing, 2022) розповідає про те, як змінилося наше життя і комунікація після 24 лютого 2022 року, про воєнні будні й комендантські години, про страхи і тривоги, про емоції, неспокій, переосмислення того, що було «до» і буде «потім».

«Бережіть себе! ЗСУ впорається. Вони все зроблять. Ми переживемо цю ніч і впораємося!» – написала мені першої ж воєнної

ночі близька подруга. Війна – це не те, до чого можна приготуватися. Авжеж, можна спакувати «тривожну валізку», забити комору харчами, запастися паливом, водою, теплими ковдрами, навіть пройти курси першої медичної допомоги, але війна – це коли ти пірнаєш в темні скаламучені й незнані води без жодних гарантій дістатися безпечних берегів хоч колись» (із книги «Життя посеред життя»).

Це надзвичайно емоційна, жіноча, відверта історія.

Журналісти на війні. Наші літописці



'We Need to Liberate Our People From the Horrors of Occupation'

Ukrainian villagers accuse Russian troops of abuse, torture, and the murder of civilians as brutal war grinds on.

By Nataliya Gumenyuk.

Наталія Гуменюк – журналістка, авторка, документалістка, що спеціалізується на висвітленні конфліктів та міжнародних відносинах. Співзасновниця й очільниця Лабораторії журналістики суспільного інтересу

З часу Революції Гідності і початку війни Наталія Гуменюк висвітлює події на Донбасі й у Криму. Авторка книги «Загублений острів. Книга репортажів з окупованого Криму» (Львів, 2020).

Як репортерка працювала в понад 60 країнах світу. Міжнародниця-фрілансерка готувала матеріали переважно для українських видань, таких як «Український тиждень», «Українська правда», «Esquire Україна», студія «1+1», радіо «Голос столиці», а також для деяких закордонних: «OpenDemocracy Russia» (Велика Британія), RTL-Netherlands (Нідерланди), М6 (Франція). У 2013 р. стала однією з ініціаторів створення «Громадського телебачення», у 2015 р. була обрана його головою.

Після розв'язання росією повномасштабної війни Н. Гуменюк регулярно пише для таких міжнародних медіа, як «The Guardian», «The Washington Post», «The Rolling Stone», «Die Zeit», «The Atlantic». Журналістка керує проектом «Життя війни» – мультимедійним

онлайн-літописом про спротив українців у війні з росією. Літопис формують матеріали, над якими працюють понад 30 незалежних журналістів і редакцій українських загальнонаціональних і регіональних медіа.

Наталія Гуменюк – співзасновниця, редакторка та провідна журналістка міжнародного проєкту «Свідчить Україна» – «The Reckoning Project: Ukraine Testifies». Проєкт об'єднує українських і міжнародних журналістів, юристів та аналітиків, які збирають свідчення про злочини росії в Україні, щоб формувати справи для судів, а також для створення медіапроєктів для українських та іноземних ЗМІ. У 2022 р. отримала міжнародну нагороду для незалежних журналістів Free Media Awards – «за правдиві репортажі про жахи війни з різноманітних куточків України, як-от Харків, Буча, Миколаїв».

Журналісти на війні. Наші літописці



*«Без журналістської чуйки і везіння
нема чого сунутися на війну»*



Мар'ян Кушнір – журналіст, військовий кореспондент

«Ми колись із колегами сказали собі: «Не всі повернуться з цієї війни». І все. Ми розуміємо, що рано чи пізно хтось може не повернутися. Не повернувся Макс Левін, не повернувся Олександр Махов. Можливо, ще хтось не повернеться. Не треба плекати ілюзій, що всі виживуть, усі сталеві. Куля і снаряд не обирає. Ті, хто бачив війну і знає, як це відбувається, прекрасно розуміють, що той, хто перебуває на війні, рано чи пізно загине, а якщо не загине — буде щасливчиком. Ти просто розумієш це і готовий до цього. Ти готовий, що втрапиш друзів, знайомих, твого колегу, який працює поруч із тобою. Можеш і ти не повернутися додому, бо це війна»

(Інтерв'ю для «Детектор медіа» 2 травня 2022 р.).

Прямолінійний, безпосередній, дещо жорсткий і незручний – таким був Мар'ян Кушнір тоді, коли очолював Студентський парламент в Інституті журналістики, й зараз, коли готує матеріали для «Радіо Свобода». Відповіді на питання, чому на війні важливо заправляти машину, вчасно падати, працювати вдвох, слухатись військових і розрізняти, з чого стріляють, як допомогли тренінги з безпекової діяльності та домедичної підготовки, можна знайти в інтерв'ю Людмилі Тягнирядно на «Детектор медіа» 26 травня 2022 р.

Наші літописці



Андрій Кокотюха – письменник,
кіносценарист, журналіст, блогер.



Андрій Кокотюха закінчив факультет журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка. Як літератор працює в різних жанрах – пише історичні, кримінальні, пригодницькі, шпигунські й ретро-романи, створює «книжкові серіали» й трилери, видає твори для дорослих і дітей. Автор понад 200 сценаріїв для художніх і документальних серіалів. У видавництві «Фабула» 2023 р. вийшов роман «Довга комендантська година» – перша книга із циклу воєнно-пригодницьких трилерів «Таймер війни». Створення цього циклу відбувається за підтримки Головного управління розвідки Міністерства оборони України.

Журналісти на війні. Наші літописці



Анастасія Федченко – журналістка, військова
кореспондентка, авторка книги «Вони
перемогли. 11 історій про людей з ранами –
видимими і невидимими» (Yakaboo Publishing,
2022).

Вивчала журналістику в Дніпровському університеті, працювала кореспонденткою в газеті «День», журналісткою на телеканалі «Інтер», редакторкою на телеканалі «UA: Перший». Від інтернет-видання «Новинарня» була військовою кореспонденткою. За мужність і високий професіоналізм отримала відзнаку «Козацький хрест першого ступеню».



У книжці «Вони перемогли» Анастасії Федченко подано 11 історій переможців і переможниць. Вони на протезах підкорюють Говерлу й біжать марафони, стрибають з парашутом та здобувають медалі на спортивних змаганнях, працюють, подорожують і народжують дітей. «У кожного свій шлях і свій темп: хтось досі не може спокійно згадувати момент поранення, а хтось жорстко жартує про втрачені кінцівки. Ці історії змушують плакати, сміятися, холонуть від жаху й дивуватися світлу, якому є місце навіть на війні. Вони надихають. Ця книжка не лише для людей, що бачили війну зблизька, вона – для кожного з нас (і про кожного з нас). Адже будь-які наші рани і втрати – видимі чи невидимі – можуть стати якорем, а можуть – трампліном до чогось абсолютно нового».

Наші літописці



Марічка Паплаускайте – за фахом історикиня, закінчила Школу журналістики та комунікацій УКУ, співзасновниця «The Ukrainians», шеф-редакторка українського онлайн-медіа «Reporters», авторка книжки репортажів «Бог дивовижних людей та інших грішників», упорядниця збірки «77 днів лютого».

«Пам'ятаєте, як 24-го лютого час застигнув, ніби крапля смоли, в яку ми всі втрапили? Збірка репортажів журналістів Reporters оповідає про перші 77 днів великої війни. Коли було особливо складно й страшно, а літало так низько, що здавалося: випростаєшся — і отримаєш просто у маківку. Ніхто не обіцяє, що так більше ніколи не буде, однак нині ми бодай знаємо, що після 77-го лютого стає тепліше. І хай я пишу цю фразу при свічках і з вимкненим опаленням, нині мені спокійніше, ніж навесні».

До збірки «77 днів лютого» увійшли репортажі, написані журналістками українського видання Reporters у період між 23 лютого і 9 травня – двома символічними датами в російській мілітарній ідеології. «Вторгнення російських військ в Україну зупинило лік днів і відкинуло українців у міжчасся, де досі триває лютий – місяць початку великої війни. У цьому міжчассі і в цих відвертих історіях є біль, страх, ненависть, подекуди відчай. Та головне – надія. Це оголений нерв і чесний голос нової української дійсності», який журналістки і авторки Reporters зафіксували з перших вуст. Серед авторок книги – Аня Семенюк, Віка Курило, Зоя Храмченко.

Наші літописці



Євгенія Кузнецова – випускниця Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, доктор філософії у галузі міжнародних та міжкультурних досліджень. Як медіаконсультантка співпрацювала з такими міжнародними організаціями, як ООН та ОБСЄ. Авторка бестселлеру «Спитайте Мієчку» та нової книги «Драбина» (2023).

Євгенія Кузнецова – учасниця проекту Університету Осло з дослідження медіапростору сходу України, включно з окупованими територіями. Веде просвітницький блог «Мова-меч», в якому ділиться відео на мовознавчі теми. Працює над книжкою про мовну політику СРСР, поштовхом до написання якої стали сучасні мовні дискусії в Україні.

В березні 2023 р. вийшов новий роман «Драбина» Євгенії Кузнецової, в якому йдеться про людей, змушених виїхати за кордон через повномасштабне російське вторгнення на територію нашої держави.

В одному з останніх розділів книги авторка змалювала життєву драбину героїв свого роману: «... Наш Толічок ліз додому по драбині. До того, як Боб, одеська ідентичність якого розбилась об будні війська, і він повернувся у свій кабінет, і після того, як вони з Пітом почали купувати машини для військових знову і знову. Ліз до того... і після того... Він ліз по драбині... Зрештою, драбина стала для Толіка постійним нагадуванням про такого себе, яким він більше бути не хотів. Але і після цього він ліз по драбині».

«Війна – як та драбина, яка має багато щаблів, висот і вимірів», – резюмує письменниця.

Наші літописці



Сергій Жадан – поет, прозаїк, есеїст, перекладач, автор низки книг, фронтмен гуртів «Жадан і Собаки» та «Лінія Маннергейма», лауреат Премії миру від Німецької асоціації видавців і книгорозповсюджувачів (2022). Збірка «Життя Марії» Сергія Жадана вийшла друком ще у 2015-му.

Але сьогодні вона набуває нових смислів:

Ми ніколи більше не повернемося сюди.
Ми ніколи більше не побачимо наші міста.
Візьми листи. Всі. До останнього злого листа.
Нам ніколи не повернутись до наших нічних
крамниць.

Нам ніколи не пити з сухих криниць.
Нам ніколи більше не бачити знайомих облич.
Ми з тобою біженці. Нам з тобою бігти крізь ніч.



Сергій Жадан – мабуть, один із наймобільніших українських літераторів, який на початку війни 2022 р. виступав перед українськими бійцями, продовжував культурні проекти в Харкові, вів фейсбук-щоденник, влаштовував благодійні аукціони в Україні та поза межами батьківщини для підтримки ЗСУ, брав участь у концертах гурту «Жадан і Собаки» на підтримку добробату «Хартія» і випускав нові треки, проводив літературний фестиваль «П'ятий Харків», разом із гуртом «Бумбокс» представив кліп на саундтрек до фільму «Мирний-21», озвучував епізод «Книги-мандрівки. Нескорені», присвяченої захисникам Маріуполя.



Його ім'я чи не щодня з'являється в стрічках новин – волонтерська, творча діяльність, озвучування, пристрасні публіцистичні виступи. Один із авторів книги «Війна 2022. Щоденники, есеї, поезія» (Львів: Видавництво Старого Лева, Варшава: Нова Польща, 2022), до якого увійшли також твори Софії Андрухович, Юрія Винничука, Олександра Ірванця, Мар'яни Савки, Ірини Славінської, Гаськи (Галини) Шиян, Артема Чапая, Катерини Бабкіної та ін. У цій книзі подано і поетичний цикл «Війна малює кров'ю акварелі» Ліни Костенко.

За минулий рік Сергій Жадан отримав чимало міжнародних нагород – польська медаль «Люблін – героям» від міського голови Кшиштофа Жука, польська «Gazeta Wyborcza» обрала людиною року, став одним із лауреатів минулорічної нагороди Форуму діалогу та співпраці Польща – Литва імені Єжи Гедройця, отримав польську премію на честь бразильського дипломата Серхіо де Молла за права людини; три німецькі відзнаки – премія імені Ганни Арендт «за політичне мислення», Премія Свободи від фундації Франка Ширрмахера, видавця національної німецької газети «Frankfurter Allgemeine Zeitung», а також Премію миру від Німецької асоціації видавців і книгорозповсюджувачів.

В останній день Франкфуртського книжкового ярмарку 2022 р. Сергій Жадан отримав Премію миру від Німецької асоціації видавців і книгорозповсюджувачів – почесну відзнаку за утвердження ідеї миру, котру з 1950 р. отримували видатні діячі з усього світу: Герман Гессе, Януш Корчак, Вацлав Гавел, Астрід Ліндгрєн, Орхан Памук, Маргарет Етвуд.

Цією премією вперше нагородили письменника з України в час, коли слова «мир» і «війна», за визначенням Жадана, змінилися й потребують «проговорення й перепроговорення».

У своїй промові український літератор наголосив: «Нам так чи інакше доведеться знову відновлювати відчуття часу, відчуття перспективи, відчуття тяглості. Ми приречені на майбутнє, більше того – ми відповідальні за нього. Воно нині формується з наших візій, з наших переконань, з нашої готовності брати на себе відповідальність. Ми будемо повертати собі відчуття свого майбутнього, оскільки надто багато лишається в нашій пам'яті такого, що потребує нашої задіяності завтра».

Літопис. Роздуми. Пам'ять...



Оксана Забужко –
філософиня,
письменниця,
публічна
інтелектуалка.



«Що залишається письменникові, коли війна висмикує його з робочого кабінету і виносить у повітря. в чужу країну, в наскрізне «ніде» між небом і землею, ставлячи на паузу?.. Пам'ять. Мова. Запас нерозказаних історій». У цій книжці пам'ять письменниці висвітлює і трьохсотлітні потуги росії завойовувати, володіти, забороняти, асимілювати; і неспроможність усіх кремлівських спецоперацій цього століття, спрямованих на ліквідацію України; й уроки українських майданів... Все задля того, щоб ствердити думку «Ми справді стали сильніші сила життя – сила росту, любови й свободи – на нашій стороні»

Письменниця, яка вважає цю війну Третьою світовою, яка сміливо писала про себе «як жінку з валізкою» (*«Хто я? Я жінка з валізкою. Гірше того, жінка з малою валізкою, бо я взяла з дому лише ручну поклажу. Без бібліотеки, без кабінету, без архіву, в повітрі. На що я можу покладатися? На особистий досвід, пам'ять, нажите й напрацьоване, щось, що може бути розказане»*), якій всю весну 2022-го довелося мандрувати (Польща, Німеччина, Італія, Франція, Велика Британія), виступати, давати інтерв'ю, готувати публікації, відповідати на запитання публіки, часом навіть провокативні, філософськи заглиблюється в історію, сучасність і бачить майбутнє: «Три століття підновлюваний-перемальований «фасад» 24 лютого 2022 р. – впав, виявився блефом. Росія скінчилась» (с. 151).

Ми і світ: «Україна захищає всю Європу»



У багатьох містах і містечках по всьому світу в день річниці широкомасштабного вторгнення рф на територію України пройшли мітинги солідарності з українським народом. Слова підтримки і надії, побажання миру й перемоги висловлювали представники влади й громадськості різними мовами. Як приклад – звернення Посла України у ФРН Олексія Макеєва, який виконує ці обов'язки з 23 вересня 2022 р. Він говорив українською і німецькою. Окремо

звертався до українців і німців, але водночас наголошував на «фантастичній, непорушній солідарності» та вдячності, що дозволяють наближати перемогу і виголошувати «Слава Україні!».

Дорогі українки та українці!
Сьогодні ми вийшли на вулиці та площі всієї Німеччини.
Нас багато. Нас чують.
Нас бачать.
Сьогодні Німеччина синьо-жовта.
Вже рік Німеччина синьо-жовта.
Сьогодні це не демонстрація протесту. Це демонстрація
нашої сили та нашої незламності.
Сьогодні ми стоїмо пліч-о-пліч з нашими німецькими
друзями. І тому це також демонстрація нашої вдячності.
За гостинність та підтримку, за солідарність та невтому,
за „леопарди” та „ірисси”.
За те, що ми одна родина. І що поділяємо одні й ті самі
демократичні цінності.
Ми разом. Німеччина та Україна. Європа та Україна. Світ
та Україна.
І разом ми обов’язково переможемо. Ми повернемося додому
та відбудуємо наш дім.
Дорога громадо, ви круті! Ви фантастичні! І я дякую вам за
ваш голос. За наш єдиний український голос.
Як посол і дипломат я кажу – нас – українських дипломатів
у Німеччині – більше мільйону.
І якщо кожен із нас розкаже свою персональну історію з цієї
війни хоча б 8 мешканцям Німеччини, то ми досягнемо
кожної домівки і кожного серця.
Саме так кожна та кожен із нас наближає нашу перемогу.
Так тримати!
#КрутаГромада
Звернення Посла України у ФРН Олексія Макеева до
українців та німців
Опубліковано 24 лютого 2023 року о 18:48

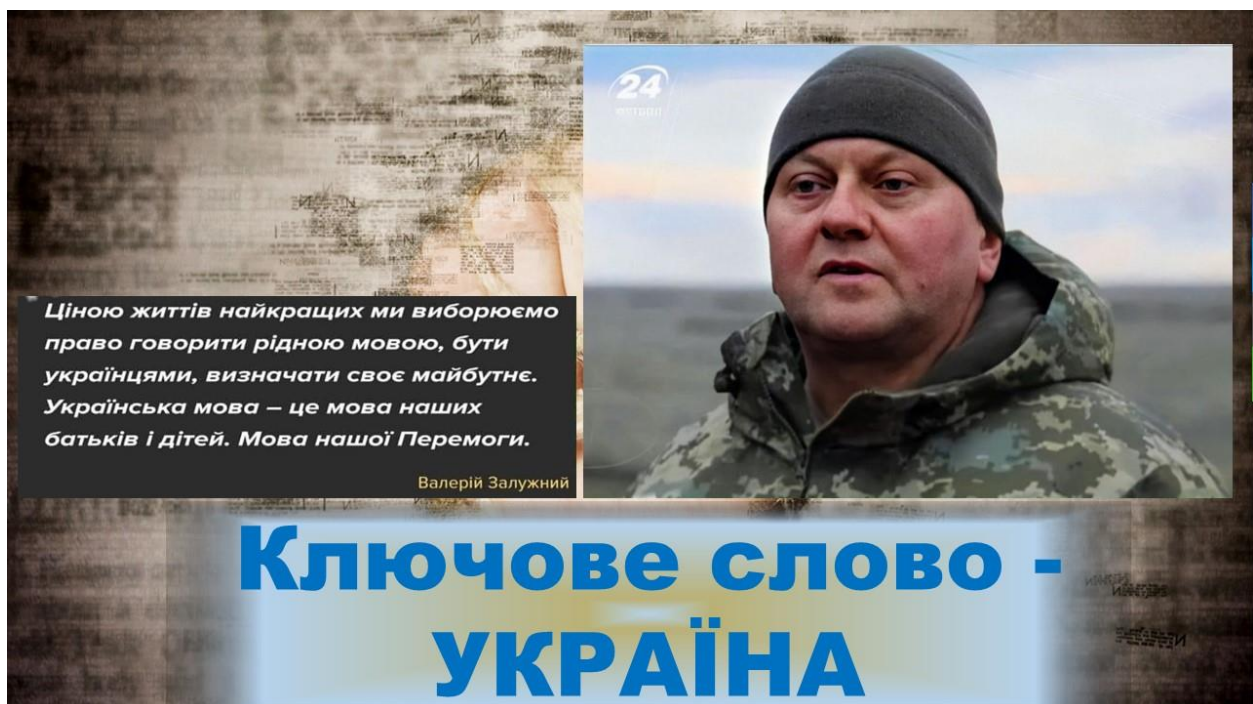
Звернення до німців

Liebe Deutsche,
Ich danke euch im Namen von allen meinen Landsleuten, allen
Ukrainerinnen und Ukrainern.
Denen, die mit euch jetzt auf den Straßen und Plätzen stehen.

*Denen, die eure Gastfreundschaft seit einem Jahr dankend
genießen.
Denen, die das Licht zu Hause in der Ukraine nur dank
deutscher Generatoren haben.
Und denen, die jetzt Ukraine und Europa mit deutschen Waffen
verteidigen.
Wir stehen zusammen.
Wir werden diesen Krieg gewinnen.
Slava Ukraini*

В перекладі українською мовою це звернення звучить так:

Шановні німці,
Я дякую вам від імені всіх моїх співвітчизників, усіх українців.
Тих, хто зараз з вами на вулицях і площах.
Тих, хто з вдячністю насолоджувався вашою гостинністю упродовж
року.
Тих, хто має світло вдома в Україні лише завдяки німецьким
генераторам.
І тих, хто зараз із німецькою зброєю захищає Україну та Європу.
Ми стоїмо разом.
Дякуємо за вашу фантастичну, непорушну солідарність, Німеччино!
Ми виграємо цю війну.
Слава Україні!



Джерела

1. Боятися треба було тоді, коли обирав професію, – журналіст Радіо Свобода Мар'ян Кушнір. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/boyatysya-treba-bulo-todi-koly-obyraiv-profesiyu-zhurnalist-radio-svoboda-mar-yan-kushnir-i48240>
2. Бура Д. Чернігів. Чотирикутник єдності. Харків : Фоліо, 2023. 224 с.
3. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: у 2 кн. / упоряд. Олександр Реєнт. Київ : Кліо, 2014. Кн. 1: Історичні нариси. 784 с.
4. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: у 2 кн. / упоряд. Олександр Реєнт. Київ : Кліо, 2015. Кн. 2 : Мовою документів і свідчень. 800 с.
5. Війна 2022. Щоденники, есеї, поезія. Львів : Вид-во Старого Лева; Варшава : Нова Польща, 2022. 440 с.
6. Вульф Е. Європа і народи без історії / пер. з англ. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004.
7. Гевард М. Війна в європейській історії / пер. з англ. Київ : Мегатайп, 2000. 193 с.
8. Гуменюк Н. Загублений острів книга репортажів з окупованого Криму. Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. 312 с.
9. Дзюба-Погребняк О. Перша світова війна в літературах південних слов'ян. Київ : Дух і література, 2014. 496 с.
10. Журналісти на війні : документальні дослідження, хронікальний літопис, аналітика. Харків : Фоліо, 2022. 448 с.
11. Журналісти, які загинули на війні. Оприлюднено всі імена (1 вересня 2022 р.). URL: <https://glavcom.ua/country/society/za-chas-vijni-zahinulo-39-ukrajinskikh-medijnikov-spisok-875419.html>
12. Журналістика і війна (European Media Union / Європейська медійна спілка). URL: <http://mediaunion.eu/ua/journalism-and-war/>
13. «ЖурфакТи на війні». Академія викладачів журналістики. URL: <https://www.jta.com.ua/>
14. Забужко О. Найдовша подорож. Київ : Комора, 2022. 168 с.
15. Звернення посла України у ФРН Олексія Макеева до українців та німців [24 лютого 2023 р.]. URL:

<https://germany.mfa.gov.ua/news/zvernennya-posla-ukrayini-u-frn-oleksiya-makeyeva-do-ukrayinciv-ta-nimciv>

16. Карі О. Життя посеред життя. Київ : Yakaboo Publishing, 2022. 216 с.

17. Кокотюха А. Таймер війни. Довга комендантська година. Кн. 1. Харків : Фабула, 2023. 368 с.

18. Кузнєцова Є. Драбина : роман. Львів : Вид-во Старого Лева, 2023. 280 с.

19. Кулеба Д. Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. Київ : Книголав, 2022. 384 с.

20. Кушнір М. Тут і тепер. Емоції на нулі, загибель колег, страх і безстрашність. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZiFIxk7qoT0>.

21. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918. Львів, 1928. Ч. 1. С. 194–200.

22. «Ми приречені на майбутнє»: промова Сергія Жадана на врученні премії миру німецьких книгарів [24.10.2022]. URL: <https://donttakefake.com/my-pryrecheni-na-majbutnye-promova-sergiya-zhadana-na-vruchenni-premiyi-myr-nimetskyh-knygariv/>

23. Михед О. Котик, Півник, Шафка. Львів : Вид-во Старого Лева, 2022. 72 с.

24. Подобед О. Українська планета Ді-Пі: культура та повсякдення. Житомир, 2018. 396 с.

25. Подобна Є. Дівчата зрізають коси : книга спогадів. Київ : Люта справа, 2018. 346 с.

26. Подобна Є. Міста живих, міста мертвих : історії з війни у Бучі та Ірпені. Харків : Фоліо, 2023. 224 с.

27. Подобна Є., Бура Д. Лютий лютий 2022 : свідчення про перші дні вторгнення. Харків : Фоліо, 2022. 192 с.

28. Покатіс В. Незламні: книжка про спротив українських жінок у війні з російськими загарбниками. Київ : Yakaboo Publishing, 2023. 336 с.

29. Роздобудько І. Неймовірна : ода до радості. Київ : Нора-Друк, 2022. 368 с.

30. рф нанесла збитків та руйнувань Україні на \$600–750 мільярдів, – Шмигаль [02.02.2023]. URL: <https://ilikenews.com/>

news/khroniky-viyny/rf-nanesla-zbytkiv-ta-ruynuvan-ukrayini-na-600-750-milyardiv-shmyhal.

31. Самчук У. П'ять по дванадцятій. Планета Ді-Пі. Харків : Фоліо, 2022. 508 с.

32. Сахновський Є., Сахновська У. Чарльз Мастерман і заснування британського «Бюро військової пропаганди». URL: <http://en.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/Sakhnovsky.pdf>

33. Сидоренко Н. Війна і преса: тематичні особливості (1914–1917 рр.). *Образ*. 2015. Вип. 3 (18). С. 133–141.

34. Сидоренко Н. Національно-духовне самоствердження: у 3 кн. Київ, 2000. Кн. 1: Українська таборова періодика часів Першої світової війни, 202 с.

35. Сидоренко Н. Національно-духовне самоствердження: у 3 кн. Київ, 2000. Кн. 3: Національні часописи у «таборовому просторі» Європи після завершення Другої світової війни (Італія, Великобританія, Німеччина, Австрія, 1945–1950). Київ, 2000. 160 с.

36. Сидоренко Н. Телеграми як тип видання (1914–1917 рр.). *Образ*. 2015. Вип. 1 (16). С. 123–130.

37. Сидоренко Н., Сидоренко О. Українська «планета Ді-Пі»: українська преса у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців у Європі після II Світової війни (1945–1950). Київ, 2000. 175 с.

38. 77 днів лютого : Україна між двома символічними датами російської ідеології війни / упоряд. М. Паплаускайте. Київ : Лабораторія, 2022. 224 с.

39. Тягнирядно Л. Мар'ян Кушнір, «Радіо Свобода»: «Без журналістської чуйки і везіння нема чого сунутися на війну». URL: <https://detector.media/community/article/199501/2022-05-26-maryan-kushnir-radio-svoboda-bez-zhurnalistskoi-chuyky-i-vezinnya-nema-chogo-sunutysya-na-viynu/>

40. Федченко А. Вони перемогли : 11 історій про людей з ранами – видимими і невидимими. Київ : Yakaboo Publishing, 2022. 200 с.

41. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і довкруги): спогади. Нью-Йорк : Коць, 2001. Ч. 2 : В Європі. 303 с.; Шевельов Ю. Вибрані

праці : у 2 кн. 2-ге вид. Київ : Києво-Могилян. акад., 2009. Кн. 2 : Літературознавство. 1149 с.

42. 16 вересня – День пам'яті українських журналістів, які загинули, виконуючи свої професійні обов'язки. URL: <https://dn.gov.ua/news/16-veresnya-den-pamyati-ukrayinskih-zhurnalistiv-yaki-zaginuli-vikonuyuchi-svoyi-profesijni-obovyazki>

43. Antons J.-H. Displaced Persons in Postwar Germany: Parallel Societies in a Hostile Environment. *Journal of Contemporary History*. 2014. Vol. 49. Is. 1. P. 92–114.

44. International Encyclopedia of the First World War «1914–1918-online». URL: <https://encyclopedia.1914–1918-online.net/home.html> (accessed 12 October 2019).

45. Subtelny, O. (2009), *Ukraine: a history*, 4th ed., University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London.